

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№21 (5077) 5 чэрвеня 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Свет дзівацтва
і фантазій
стар. 7*

*Міхась Міцкевіч:
у сэрцах...
стар. 10-11*

*З чаго пачынаецца
скульптар?
стар. 12*

Пад аховай старых скляпенняў

Колькі малітваў пачулі высокія скляпенні гэтага будынка! Колькі загадак гіторыі маглі б распавесці маўклівыя сцены былога касцёла бернардзінцаў! Адзін з нямногіх ацалелых на Беларусі помнікаў архітэктуры барока XVII стагоддзя перажыў шмат: пажар і рэканструкцыю ў сярэдзіне XVIII стагоддзя, у другой палове наступнага — закрыццё і канфіскацыю ўладамі будынкаў і кляштара, і касцёла, што складалі адзіны комплекс, за ўдзел гараджан у нацыянальна-вызваленчым паўстанні 1863—1864 гадоў... Касцёл прыстасавалі пад праваслаўную палкавую царкву св. Кірыла і Мяфодзія, а кляштарныя карпусы сталі казарменным прытулкам жаўнерам Каломенскага пяхотнага палка. Зрэшты, не толькі ім: былыя манастырскія памяшканні служылі і вязніцай для ўзятых пад варту ўдзельнікаў паўстання...

Аблічча былога касцёла зазнала значныя змены пасля шматлікіх пажараў і неаднаразовых рэканструкцый. Незваротна страчаны многія архітэктурныя элементы і часткі дэкаратыўнага аздаблення. Але, нягледзячы на гэта, будынак адстаяў сваё права застацца ў гісторыі не толькі на фотаздымках, — права на несьмяротнасць. Дзеля таго, каб захоўваць несьмяротнасць іншых: цяпер у ім змяшчаецца Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, які быў створаны пастановай СМ БССР 9 чэрвеня 1960 года.

Перагортваеш старыя, пажаўцелыя пад часу рукапісы... У іх — жыццё пісьменнікаў, навукоўцаў, дзеячаў культуры, мастацтва, каго ўжо няма з намі: іх мары, думкі, самыя дзёрзкія жаданні. Іх душэўны боль і пакуты. Звароты да родных, сяброў, словы любові, якія спыніліся ў імгненні. Лёсы... Своеасаблівая атмасфера чытальнай залы часта здаецца настолькі шчыльнай, што, мусіць, не здзівіўся б, калі б раптам побач матэрыялізаваліся твае героі — тыя, чые лісты і дзённікі чытаеш пад вокладкай справы з нумарам...

ISSN 0024-4686

«ЛіМ»-акцэнт

круглы стол

Фокус агульных інтарэсаў

Дзяржпадтрымка. Распараджэннем Прэзідэнта прынята рашэнне аб фінансаванні расходаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі ў 2020 годзе ў памеры 710 тыс. рублёў з рэспубліканскага бюджэту за кошт сродкаў рэзэрвавага фонду кіраўніка дзяржавы. Распараджэннем зацверджана рашэнне савета спецыяльнага фонду, у адпаведнасці з якім больш чым 58 тыс. рублёў накіравана на падтрымку 100 прадстаўнікоў таленавітай моладзі і 5 калектываў мастацкай творчасці. Заахвочванямі фонду адзначаны пераможцы міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў і фестываляў у галіне музычнага, харэаграфічнага, цыркавога, выяўленчага і іншых відаў мастацтва.

Садружнасць. Пакет дакументаў аб развіцці супрацоўніцтва прыняты па выніках пасяджэння Савета кіраўнікоў урадаў Садружнасці Незалежных Дзяржаў у фармаце відэаканферэнцыі. Адным з ключавых дакументаў, унесены на разгляд Савета кіраўнікоў урадаў, стаў праект стратэгіі эканамічнага развіцця СНД на перыяд да 2030 года. Акрамя таго, зацверджаны стратэгіі супрацоўніцтва краін СНД на 2021—2030 гады ў маладзёжнай сферы ў галіне турызму, фізічнай культуры і спорту на 2021—2030 гады, а таксама асноўныя мерапрыемствы супрацоўніцтва краін СНД у галіне культуры на 2021—2025 гады.

Супрацоўніцтва. Беларусь і Еўрапейскі саюз выканалі ўсе працэдурны, неабходныя для ўступлення ў сілу пагадненняў аб спрашчэнні візавага рэжыму і рэадмісіі. Паводле інфармацыі Міністэрства замежных спраў, з 1 ліпеня, згодна з пагадненнем аб спрашчэнні выдачы віз, кошт разгляду візавых хадзінстваў для грамадзян Беларусі зніжаецца да 35 еўра. Тэрміны разгляду хадзінстваў складуць 10 календарных дзён. Прадугледжана магчымасць выдачы віз у тэрміновым і неадкладным парадку. Устанаўліваюцца падставы для вызвалення шэрагу катэгорый грамадзян ад аплаты візавага збору.

Праграма. Чатыры камплекты бібліятэчак кніг беларускіх выдавецтваў атрымала Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Зборы асветніцкай, адукацыйнай, краязнаўчай, мастацкай літаратуры, выдадзенай у дзяржаўных выдавецтвах Рэспублікі Беларусь, перададзены з мэтай папулярнага нацыянальнай кніжнай спадчыны ў межах супрацоўніцтва з бібліятэкамі замежных краін. Праект рэалізаваны ў межах падпраграмы «Беларусы ў свеце» Дзяржаўнай праграмы «Культура Беларусі» на 2016—2020 гады, паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі.

Памяць. Белгэлерадыёкампанія і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь працягваюць сумесную акцыю, прысвечаную 75-годдзю Вялікай Перамогі «Майстры культуры — ветэранам». Творчая група «Беларусь 3» працягне запіс шэрагу канцэртных праграм ваенна-патрыятычнай тэматыкі і ў хуткім часе пакажа іх у эфіры. Увесь юбілейны год Вялікай Перамогі спецыяльна для ветэранаў будзе пераносіцца на тэлеэкран мінскага тэатральнага сцэны і канцэртныя залы. У чэрвені-ліпені глядачоў чакаюць новыя канцэртныя праграмы ансамбляў «Харошкі» і «Песняры», выступленні Нацыянальнага акадэмічнага аркестра Беларусі пад управленнем Міхаіла Фінберга і Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра Рэспублікі Беларусь.

Азнака. Калектыву Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра прысвоена званне «Заслужаны калектыв Рэспублікі Беларусь», паведамляе БелТА. Адпаведная пастанова Міністэрства культуры падпісана напрыканцы мая. Магілёўскі драмтэатр адзначаны за важкі ўнёсак у развіццё беларускай нацыянальнай культуры, выдатныя дасягненні ў мастацтве, адпаведны мастацкі ўзровень і творчыя паказчыкі.

Рэгіёны. З абрадавымі ручнікамі запрашае азнаёміцца Глыбоцкі дом рамёстваў. На працягу многіх гадоў супрацоўнікі ўстановаў займаюцца пошукавай работай, накіраванай на захаванне аўтэнтчных прадметаў народнага побыту, у тым ліку саматканых ручнікоў, а таксама іх фрагментаў. На выстаўцы «3 бабулінага куфра» прэзентаваны тры дзясяткі такіх экспанатаў. Палова з іх адносіцца да пачатку і першай паловы ХХ стагоддзя і прадастаўлена з фондаў раённага музея, астатнія створаны сучаснымі майстрамі народнай творчасці. Выстаўка будзе працаваць да канца чэрвеня.

Афіцыйны падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Неабходнасць пэўных ініцыятыў — тое, на чым трэба засяродзіцца як дзяржаўным структурам, так і выдавецтвам, кнігагандлёвым сеткам, творчым суполкам. Такую думку агучыў намеснік міністра інфармацыі Беларусі Ігар Бузоўскі падчас круглага стала «Падтрымка нацыянальнага кнігавыдання», які прайшоў у прэс-цэнтры Дома прэсы. Удзельнікі гутаркі — прадстаўнікі Мінінфарма, кнігавыдаўцы і кнігараспаўсюджвальнікі — падзяліліся меркаванням наконт фінансавых магчымасцей і абмежаванняў, змен нарматыўных актаў, а таксама стану кнігі ў свеце.

Кажучы пра эканамічны бок галіны, нельга не закрануць пытанне стаўкі падатку на дабаўленую вартасць. «Для нашых кнігараспаўсюджвальнікаў гэтая тэма найбольш відавочная, асабліва ў супастаўленні з Расійскай Федэрацыяй, — заўважыў Ігар Бузоўскі. — У нас свая гісторыя. Не трэба ствараць нешта новае, бо многія падыходы напрацаваны гадамі. Але, магчыма, да некаторых рашэнняў, што былі прыняты па тых ці іншых эканамічных прычынах, сёння неабходна вярнуцца. Увогуле, неабходны канкрэтныя прапановы, бо спонсарскай падтрымкі, а таксама падтрымкі на ўзроўні дзярждатацый у чыстым выглядзе ўжо не будзе, бо час дыктуе зусім іншыя ўмовы, ставіць новыя задачы, у тым ліку перад творчым асяродкам».

Для беларускіх выдавецтваў і кнігагандлю сёння існуюць дзве ўзаемзвязаныя праблемы, з-за якіх падае попыт на кніжную прадукцыю: кошт друкаванай кнігі і «пірацкі» кантэнт, лічыць дырэктар кнігарні «Акадэмічная кніга» Вольга Глухоўская. Людзі не сталі чытаць меней. Пытанне ў тым, якія крыніцы яны для гэтага выкарыстоўваюць. Вядома ж, гэта не тычыцца класічнай літаратуры, якая выкладваецца

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Быць заўсёды разам — гэта магчыма

Сёння многія цікавяцца жыццём пісьменнікаў ва ўмовах неспрыяльнай эпідэмічнай сітуацыі. Хочацца падзяліцца з чытачамі «ЛіМа» тым, як ідуць справы ў літаратараў Гродзеншчыны.

Праца Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі наладжана ў дыстанцыйным рэжыме. Тым не менш ізаляцыя для многіх членаў пісьменніцкага калектыву не стала шокам. Нямаюць калег ужо доўгія гады з-за ўзросту і стану здароўя жывуць у такіх умовах. Іх ізаляцыя носіць фізічны характар, але ні ў якім выпадку не сацыяльны і не творчы. Напрыклад, актыўнасць нашых ветэранаў Віктара Куца або Віталія Радзівонава, лёс якіх — сапраўднае выпрабаванне на трываласць, па колькасці выдадзеных кніг і публікацый у розных выданнях не саступае паказчыкам дзейнасці здаровых і рухомых калег.

Выступленні на відэа і тэлебачанні, анлайн-сустрэчы з чытачамі, вельмі папулярныя сёння, для нас — даўняя традыцыя. Таму распаўсюду пра навінкі. У рэжыме павышанай актыўнасці працуе наш афіцыйны сайт. Новыя рубрыкі, якія з'явіліся зусім нядаўна, не маюць аналагаў у краіне. «Даніна памяці» — раздзел, які адкрылі да 75-годдзя Перамогі. У рубрыцы нашы сябры і калегі распаўсюджаюць пра сваё дзядоў і бацькоў — удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, пра блізкіх і калег, якія

Фота з сайту dompresy.by.

ў адкрыты доступ, не парушаючы аўтарскае права. Час ад часу самі аўтары публікуюць на адкрытых інтэрнэт-пляцоўках свае творы, але незаконнае скапіраванне ўдарыла і па кніжных гандлі, і па кнігавыданні. «У грамадстве пакуль не сфарміравана такая маральная каштоўнасць, як аўтарскае права. Паўплываць на гэта не могуць ні грамадскія арганізацыі, ні выдаўцы, ні самі пісьменнікі. Калі звяртацца да прычын, то гэта перш-наперш кошт кнігі, на які істотна ўплывае ПДВ», — падзялілася меркаванням Вольга Глухоўская. Таму падчас сустрэчы неаднойчы гучалі прапановы зрабіць стаўку падатку нулявой, як гэта было некалі. Прынамсі, для кніг на беларускай мове.

«Але сёння кніга — не толькі друкаванае выданне, — заўважыў кіраўнік выдавецтва «Янушкевіч» Андрэй Янушкевіч. — Яна мае як мінімум тры фарматы: друкаваны, электронны і аўдыя. Усе перадавыя сусветныя выдавецтвы прапаноўваюць чытачу той варыянт, які прыйдзеца даспадобы». Між тым ён звярнуў увагу на сегмент анлайн-бібліятэк, у прыватнасці на тое, што за прэміум-падпіску (неабмежаваны доступ да ўсіх выкладзеных кніг) у некаторых расійскіх анлайн-бібліятэках чытач плаціць каля 20 рублёў у месяц — сярэдні кошт сённяшняй кнігі ў цвёрдай вокладцы. Прытым гэты

сегмент хутка развіваецца, і некаторыя выдавецтвы імкнуча да супрацоўніцтва са шматлікімі інтэрнэт-пляцоўкамі. Але, як заўважыў Андрэй Янушкевіч, беларускую кнігу на расійскіх кніжных сэрвісах чытаюць мала: адчуваецца адсутнасць рэкламы, невядомасць шырокаму колу чытачоў многіх аўтараў і г. д.

«Мы гатовы хоць сёння выпускаць у электронным варыянце цэлы шэраг навуковай і вучэбнай літаратуры, — распавёў кіраўнік выдавецтва «Вышэйшая школа» Аляксандр Нячай. — Але законам не прадугледжана, як у такім выпадку сфарміраваць кошт, як разлічыць аўтарскі ганарар. Не рэгламентаваны іншыя важныя рэчы. Для працы заканатворцаў тут цэлае некратае поле». Акрамя таго, па сёння застаецца адкрытым пытанне мэтазгоднасці і магчымасці далучэння Беларусі да Фларэнтыйскага пагаднення.

Не менш актуальная тэма для беларускіх кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў — прасоўванне беларускіх аўтараў, якія б фарміравалі нацыянальны імідж. Як адзначылі эксперты, пакуль літаратурнае поле амаль цалкам занята кнігамі расійскіх выдавецтваў. Востра стаіць пытанне інфармацыйнай падтрымкі, у тым ліку праз папулярныя сацыяльныя сеткі, новых аўтараў, якія ствараюць нацыянальны кантэнт. У выніку ўдзельнікі круглага стала прыйшлі да высновы, што зараўмацца прасоўваннем кнігі павінны ўсе, хто задзейнічаны ў працэсе іх выдання і распаўсюджвання, — аўтары, выдаўцы, кнігарні, шукаючы новыя фарматы ўзаемадзеяння з пакупнікамі. Арганізатары падкрэслілі, што падобныя сустрэчы будуць працягвацца.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Перамогі сеткавага часопіса «Камертон»). Добрая літаратурная традыцыя Гродзеншчыны — удзел у міжнародных праектах (польскі, расійскі, літоўскі, латвійскі і азербайджанскі напрамкі). З калегамі і сябрамі гэтых краін мы знаходзімся ў пастаянным кантакце. Так, напрыклад, чакае свайго часу прэзентацыя альманаха «Тэкме» («Плынь») аднайменнага літаратурнага аб'яднання горада Алітус (Літва), у які ў перакладзе на літоўскую мову ўключаны вершы пяці аўтараў з Гродна, а таксама васьмі літоўскіх паэтаў у перакладзе на беларускую мову. Дзевяць гродзенскіх творцаў сталі ўдзельнікамі штогадовага Міжнароднага фестывалю паэзіі і паэтычных перакладаў «Берега дружбы» (Растоўская вобласць), дзе выступілі як перакладчыкі з рускай мовы на беларускую твораў дваццаці дзевяці расійскіх аўтараў. Сёлета гэты буйны літаратурны фестываль праходзіць у анлайн-фармаце; відэавыступленні канкурсантаў ужо з'яўляюцца ў сёціве.

Напрамкі дзейнасці Гродзенскага аддзялення СПБ нязменныя ў любых умовах. У сітуацыі, якая склалася, слова, не толькі мастацкае, але і слова дабрыні, сяброўскай падтрымкі набывае асаблівую каштоўнасць. Адчуваць, што сябры-калегі заўсёды разам, быць на сувязі вельмі важна. Тым больш што ў сучасным свеце гэта цалкам магчыма.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

праекты

Альбом мясцовага жывапісца

Свята беларускага пісьменства, якое праходзіць па традыцыі ў розных раённых цэнтрах нашай краіны, — своеасаблівы асветніцкі, радзімнаўчы праект. Акрамя самой праграмы, падарункам да свята можна назваць кніжныя навінкі.

Да XXVII Дня беларускага пісьменства ў Бялынічах пабачыць свет цэлы шэраг адмысловых, цікавых выданняў пра літаратуру, гісторыю, культуру Магілёўшчыны, Бялыніччыны. У выдавецтва «Беларусь» выйдзе альбом з рэпрадукцыямі жывапісных і графічных работ члена Беларускага саюза мастакоў Ларысы Журавовіч.

У спадарыні Ларысы ёсць асабістая тэма, з якой сугучны яе творчы памкненні. Мастачка з Бялыніч (тут яна нарадзілася, тут жыве і працуе) вымалёўвае, выпісвае партрэт вёскі XX—XXI стагоддзяў. Той вёскі, якая паціху адыходзіць у вечнасць. Сабраныя разам, работы ўяўляюць цэласны партрэт вясковага жыцця, своеасаблівую мастацкую, жывапісную энцыклапедыю народнага побыту. Нацюрморты, пейзажы, партрэты, малюнкi — шматасяжнасць мастацкіх вышукаў Ларысы Журавовіч уражвае, уцягвае ў асэнсаванне падгляджанага, зразуметага ёй жыцця.

Творы мастачкі знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва (Мінск), Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі, Магілёўскім абласным краязнаўчым музеі імя Е. Раманава, Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. Масленікава, Быхаўскім і Шклоўскім гісторыка-краязнаўчых музеях, Гомельскай карціннай галерэі імя Г. Вашчанкі, Светлагорскай карціннай галерэі імя Г. Пранішнікава, музеі гісторыі

Фота з сайта artthos.com.

Нацюрморт з малаком, 2017 г.

і культуры Оршы, Горацкім гісторыка-этнаграфічным музеі, Бялыніцкім раённым мастацкім музеі імя В. К. Бялыніцкага-Бірулі, у прыватных зборах Германіі, Швейцарыі, Вялікабрытаніі, Польшчы, Расіі, Ізраіля, Аўстраліі. Спадзяёмся, што сярод прыхільнікаў выяўленчага мастацтва будзе запатрабаваны і альбом з рэпрадукцыямі найлепшых работ Ларысы Журавовіч.

Сяргей ШЫЧКО

з нагоды

Злучыць анлайн і афлайн

У чым вартасць інструментаў для папулярнага кнігі ў інтэрнэце? Ці маюць яны поспех? Чым можна здзівіць сучаснага чытача? На гэтыя і іншыя пытанні пастараліся адказаць прадстаўнікі выдавецтваў і бібліятэк, якія ўзялі ўдзел у прымеркаванай да Міжнароднага дня абароны дзяцей прэс-канферэнцыі «Сучасныя інструменты для папулярнага кнігі ў інтэрнэце. Удзел юных блогераў у прасоўванні выданняў», што прайшла ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

Работа з інтэрнэтам шмат у чым дапамагае супрацоўнікам бібліятэк у прыцягванні чытачоў, адзначыла дырэктар ДУ «Цэнтралізаваная сістэма дзіцячых бібліятэк г. Мінска» Таццяна Швед. Нягледзячы на складаную атмасферу апошніх месяцаў, бібліятэкары заўважаюць павелічэнне цікавасці да кніжніц у маі, што звязана ў тым ліку з працай у сацыяльных сетках і на сайце сістэмы дзіцячых бібліятэк. Асаблівай папулярнасцю карыстаецца адмысловая суполка

«УКантакце». «Наша мэта — данесці інфармацыю для патэнцыяльных чытачоў, якія кнігі да нас паступаюць і якія мерапрыемствы праходзяць. Так, зусім нядаўна мы ўдзельнічалі ў акцыі «Чытаем дзецям пра вайну» разам з расійскімі бібліятэкамі. Святкавалі ў асаблівым фармаце і Міжнародны дзень сям'і», — распавяла Таццяна Швед.

Намеснік дырэктара выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Вікторыя Філіпкова прадставіла адну з серыі выдавецтва для дзяцей, якая карыстаецца вялікай папулярнасцю, — «Маленькі прафесар». Серыя заснавана яшчэ ў 2011 годзе і налічвае каля 90 кніг. Як мяркуе Вікторыя Філіпкова, місія выдавецтва — вывесці кнігу ў свет, злучыць анлайн- і афлайн-версіі: «Улічваючы тое, што зараз і дзеці, і іх бацькі «сядзяць» у інтэрнэце, сацыяльных сетках, глядзяць відэаблогераў, то мы павінны размаўляць на адной мове. Наша выдавецтва не адстае ад сучасных

працэсаў і карыстаецца ўсімі магчымымі інструментамі для прасоўвання выдавецкіх праектаў. На першым месцы — стварэнне старонак у сацыяльных сетках. Шмат перспектывы сёння ў Instagram, дзе афіцыйная старонка выдавецтва на дадзены момант налічвае 1400 падпісчыкаў. Гэта своеасабліва суполка па інтарэсах, таму што сярод падпісчыкаў ёсць і супрацоўнікі бібліятэк, і дзяржструктур, і натуральна, самі чытачы. Акрамя таго, сярод іх — прадстаўнікі расійскіх бібліятэк, якія ўжо робяць заказы і папярняюць свой фонд беларускімі творами».

Цяпер адна з найбольш цікавых форм работы — стварэнне буктрэйлераў, якія выступаюць своеасаблівым анонсам для прыцягнення пакупніка. Зацікавіць дзіцячую аўдыторыю дапамагаюць і юныя блогеры. У іх ліку — творчая група YouTube-канала «Разам з Арчы», якія здымаюць відэаролікі і такім чынам анансуюць і рэкламуюць выдавецкія праекты «БелЭН».

Яўгенія ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Планета цікаўных

Канал «Культура» Беларускага раёна-мастацкія і пазнавальныя праекты. У суботу і нядзелю ў праекце «Паэтычная раніца» прагучыць радыёкампазіцыя «Бяссонне» паводле вершаў Казіміра Камейшы. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе творчасць Івана Карэнды.

Публіцыстычныя праекты выхаднога дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі і кніжнымі навінкамі. У апошнім прагучыць агляд штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Сурмазоўцы» слухайце гутарку Навума

Гальпяровіча з драматургам Аляксеем Дударавым.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агульваюцца старонкі кнігі Івана Шамякіна «Трывожнае шчасце», у «Радыёбібліятэцы» — рамана Элізы Ажэшкі «Хам». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапануюць наведваць Міхаса Стральцова «Блакітны вецер» і апавяданне Змітрака Бядулі «Дудар».

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць першая

частка радыёверсіі спектакля «Парог» паводле аднайменнай п'есы Аляксея Дударова. Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра чакае другая частка радыёспектакля «Прынцэса Турандот» паводле Карла Гоцы.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі кнігі Раісы Баравіковай «Галенчыны «Я»», альбо Планета цікаўных хлопчыкаў».

30 мая 60 гадоў споўнілася Тамары Кручэнцы, паэтэсе.

6 чэрвеня 65-гадовы юбілей святкуе Яўген Крыжановіч, пісьменнік, заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь.

6 чэрвеня 70-годдзе адзначае Аляксей Дудараў, драматург, празаік, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

7 чэрвеня — 195 гадоў з дня нараджэння Эдварда Баніфацыя Паўловіча (1825—1909), беларускага і польскага мемуарыста, мастака, асветніка.

8 чэрвеня — 125 гадоў з дня нараджэння Ігната Дварчаніна (1895—1937),

літаратуразнаўца, паэта, публіцыста, грамадскага дзеяча.

9 чэрвеня — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Кузняцова (1935—1994), мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

9 чэрвеня — 60 гадоў таму быў заснаваны Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

10 чэрвеня 80 гадоў спаўняецца Уладзіміру Вальнову (Вольнаму), жывапісцу, графіку.

10 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Ігара Хадановіча (1940—1966), празаіка, паэта.

12 чэрвеня — 125 гадоў з дня нараджэння Леапольда Родзевіча (1895—1938?), празаіка, публіцыста, паэта, драматурга, палітычнага і грамадскага дзеяча.

12 чэрвеня 50-гадовы юбілей святкуе Дзмітрый Плакса, перакладчык, паэт, празаік.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці пісьменніка Пятра Іванавіча Радзечкі і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

«ЛіМ»-люстэрка

Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі сумесна з Нацыянальным мастацкім музеем Беларусі прадставілі выстаўку найлепшых работ VII Міжнароднага конкурсу дзіцячага малюнка «Сябруюць дзеці на планеце», паведамляе БелТА. Мэта конкурсу — умацаванне міжнародных культурных сувязей і падтрымка адораных дзяцей. Сёлета ў ім прынялі ўдзел прадстаўнікі 27 краін. «Юныя мастакі з розных куткоў свету звярнуліся да праблем экалогіі. Работы раскрываюць, як уплывае дзейнасць чалавека на змяненне клімату, адлюстроўваюць унёсак кожнага з нас у вырашэнне экалагічных праблем, знаёмяць з унікальнай разнастайнасцю жывой прыроды», — паведамілі ў музеі. Выстаўка будзе экспанаваная ў Нацыянальным мастацкім музеі да 14 чэрвеня.

Расійская пастановачная каманда прадставіць у Мінску спектакль пра Марка Шагала. Тэатр імя Янкі Купалы рыхтуе прэм'еру «En souvenir de Шагал» («Успамінаючы Шагала»). Над творами пра жыццё і творчасць аднаго з самых вядомых авангардыстаў XX стагоддзя, ураджэнца Беларусі, працуе расійская каманда: рэжысёр Сяргей Зямлянскі, галоўны мастак тэатра імя Вахтангава Максім Абрэзкаў, кампазітар Павел Акімкін. Аўтар лібрэта — Андрэй Шчоткін, мастак па святле — Аляксандр Сіваеў. А вось відэашэраг выбудоўваюць майстры з Купалаўскага тэатра — Сяргей Рылко і Ігар Сакалоўскі. Дарэчы, Сяргей Зямлянскі ўжо прыязджаў у Беларусь са сваімі работамі: са спектаклем Маскоўскага драматычнага тэатра імя Пушкіна «Матчына поле» і пастаноўкай Ліпайскага тэатра па п'есе Мікалая Гоголя «Жаніцьба». Спектакль «En souvenir de Шагал» плануецца прадставіць у канцы сезона.

Абвешчаны шорт-ліст прэміі «Большая книга», перадае РІА «Новості». Трынаццаць твораў, у тым ліку трылогія «Напалеонаў абоз» Дзіны Рубінай, «Генерал і яго сям'я» Цімура Кабірава, «Зямля» Міхаіла Елізарава, «Збіральнік раю» Яўгена Чыжова, трапілі ў кароткі спіс Нацыянальнай літаратурнай прэміі Расіі. У склад савета экспертаў гэтага года ўвайшлі намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Октябрь» Аляксея Андрэяў, адказны сакратар часопіса «Знамя» Алена Халмагорова, член рэдкалегіі часопіса «Новый мир» Вольга Новікава ды іншыя. Між тым творы пісьменнікаў з Беларусі Віктара Марціновіча і Сашы Філіпенкі ў фінал не ўвайшлі.

Студыя Warner Bros. адкрыла бясплатны доступ да фільма «Проста памілаваць» у знак пратэсту супраць расізму, паведамляецца на партале «КіноПоиск». На працягу чэрвеня карыстальнікі змогуць паглядзець судовую драму на анлайн-платформах без аплаты. Стужка «Проста памілаваць» заснавана на гісторыі чарнаскурага юрыста Браяна Стывенсана, які адстойваў правы слабых слаёў насельніцтва. У фільме ён бярэцца за справу афраамерыканца Уолтэра Макміліяна, асуджанага за забойства белай жанчыны, якога ён не здзяйсняў. Абвінавачванне грунтавалася на супярэчлівых паказаннях, і дзякуючы Стывенсану герой атрымаў свабоду. Да гэтага ён знаходзіўся ў камеры смяротнікаў шэсць гадоў. Карціну паставіў Дэцін Крэтан, а галоўныя ролі выканалі Майкл Б. Джордан, Джэймі Фокс, Бры Ларсан і Роб Морган.

Штогадовы кніжны фестываль «Чырвоная плошча» пройдзе ў Маскве 6—8 чэрвеня, гаворыцца ў матэрыяле «ИТАР-ТАСС». Трапіць на кірмаш можна будзе пры выкананні дзеючых у Маскве правілаў. Падчас кніжнага свята больш чым 200 выдавецтваў прадставяць свае кнігі. У сувязі з пандэміяй фестываль будзе менш маштабны, чым у мінулыя гады. На Чырвонай плошчы арганізуюць некалькі пляцовак: «Галоўная сцена», «Дзіцячая сцена», «Мастацкая літаратура», «Нон-фікшн», «Музейная лінія» і інш. Асаблівую ўвагу арганізатары абяцаюць надаць 75-годдзю Перамогі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКА

Рукапісы не паміраюць

Беларускаму дзяржаўнаму архіву-музею літаратуры і мастацтва — 60

На старонках газеты «Літаратура і мастацтва» пад многімі фотаілюстрацыямі і выявамі дакументаў вельмі часта можна прачытаць: «3 фондаў БДАМЛМ». Гэта абрэвіатура Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, дзе захоўваецца адна з найбагацейшых частак Нацыянальнага архіўнага фонду Беларусі.

Старонкі гісторыі

За шэсцьдзясят гадоў дзейнасці архіў-музей прыняў у свае сховішчы звыш пяцісот дваццаці архіўных фондаў па гісторыі літаратуры і мастацтва, стварыўшы пры гэтым некалькі тэматычных архіўных збораў з малаколькасных паступленняў дакументаў асабістага паходжання, што дазваляе гаварыць пра намнога шырэйшы ў колькасных адносінах імяны спіс фондастваральнікаў. Тут захоўваюцца фонды класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы, Якуба Коласа, Язэпа Пушчы, Адама Бабарэкі, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Пімена Пачанкі, Янкі Брыля, Уладзіміра Дубоўкі, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Міхася Лынькова, Канстанціна Буйло, Васіля Быкава, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Ніла Гілевіча і іншых; акцёраў — народных артыстаў СССР і Беларусі Галіны Макаравой, Стэфаніі Станюты, Фёдара Шмакава, Аляксандры Клімавай, Уладзіміра Уладзімірскага, Леаніда Рахленкі і Лідзіі Ржэцкай; кампазітараў Юрыя Семянякі, Яўгена Глебава, Пятра Падкавырава, Яна Тарасевіча, Анатоля Багатырова; мастакоў Аркадзя Астаповіча, Валянціна Волкава, Арлена Кашкурэвіча, Барыса Малкіна, кінарэжысёраў Уладзіміра Корш-Сабліна, Віктара Турава, Віталія Чацверыкова і іншых. Значную частку фондаў складаюць фонды дзеячаў літаратуры і мастацтва, якія паступілі з розных краін свету: Расіі, Польшчы, Літвы, Латвіі, Вялікабрытаніі, Чэхіі, Аўстраліі. Сярод іх — фонды спевака Міхася Забэіды-Суміцкага, пісьменнікаў Сакрата Яновіча, Пятра Сакола, Масея Сяднёва, вучоных Янкі Запрудніка, Вітаўта Кіпеля, Аляксея Каўкі, артысткі Ірмы Яўнэм, перакладчыкаў Яўгена Мазалькова і Паўла Кабзарэўскага.

Гісторыя архіва-музея пачалася 9 чэрвеня 1960 года. Менавіта ў гэты дзень была падпісана пастанова Савета Міністраў БССР аб стварэнні Цэнтральнага дзяржаўнага архіва літаратуры і мастацтва БССР. На гэты час многія фонды творчых устаноў захоўваліся ў Цэнтральным дзяржаўным архіве Кастрычніцкай рэвалюцыі і сацыялістычнага будаўніцтва (сучасны Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь). Хутка фонды былі перададзены новастворанаму профільнаму архіву. Некаторыя з іх захаваліся з даваенных часоў, як, напрыклад, фонд літаратурнай арганізацыі «Маладняк», «Белдрамтаварыства», Дзяржаўнага яўрэйскага тэатра. А вось асабістыя архіўныя фонды заставаліся па-за ўвагай практычнай дзейнасці дзяржаўных архіваў Беларусі. Да стварэння архіва літаратуры і мастацтва архівы асабістага паходжання, і найперш дзеячаў літаратуры і мастацтва, не з'яўляліся абавязковымі аб'ектамі іх камплектавання. Гэтай працай пры нагодзе займаліся музеі (для папаўнення сваіх экспазіцый) і бібліятэкі.

Што калісьці было прыватным...

Сёння архіў-музей — адзін з унікальных аб'ектаў навуковых інтарэсаў літаратуразнаўцаў, мовазнаўцаў, гісторыкаў культуры і даследчыкаў яшчэ цэлага шэрагу гуманітарных дысцыплін. Большую частку фондаў — звыш васьмідзясяці адсоткаў — складаюць фонды дзеячаў літаратуры і мастацтва, а з іх найбольшую колькасць — звыш двухсот дваццаці — фонды пісьменнікаў. У рукапісах і дакументах адлюстраваны жыццё, дзейнасць іх стваральнікаў і, галоўнае, творчая лабараторыя. Менавіта асабістыя фонды дзеячаў літаратуры і мастацтва пашыраюць іх бібліяграфію, становяцца асновай для стварэння збораў твораў і крыніцай нечаканых навуковых адкрыццяў.

Спачатку некалькі радкоў пра дарагія нам дакументы з далёкага XIX стагоддзя. Згадаю самы ранні арыгінал, які мае ўсе падставы называцца ўнікальным, — запісную кніжку сям'і мастака і пісьменніка Каруся Каганца — Казіміра Кастравіцкага. Спачатку яна належала дзеду пісьменніка Самуілу Кастравіцкаму, а пасля бацьку, удзельніку паўстання 1863 г. Карлу Кастравіцкаму. Першы запіс зроблены ў 1813 г. За вокладкай кніжкі больш за сто пяцьдзясят гадоў захоўваліся развіталыя аўтографы асуджаных на высылку сукамернікаў Карла Кастравіцкага, вядомых кіраўнікоў паўстання на Міншчыне, якія чакалі адпраўкі ў цяжкі шлях у перасильнай турме, што месцілася ў мурах кляштара бернардынцаў у Мінску.

Да ўнікальных варт адрэсці і фонд І. І. Грыгаровіча. Акрамя таго, што ён захоўвае рукапіс нявыдадзенага другога выпуску «Беларускага архіва», падрыхтаванага І. І. Грыгаровічам у 1825 г., яшчэ і мае копіі дакументаў па гісторыі Беларусі ад 1240 г. Арыгіналы, на вялікі жаль, не захаваліся, але копіі, зробленыя два стагоддзі таму, з'яўляюцца бясспрэчнымі сведкамі іх існавання.

Працяг тэмы. Пачатак на 1-й стар.

Варта згадаць і рукапісную «Беларускую хрэстаматыю» 1889 г., якую «сабраў і ўлажыў Браніслаў Эпімах-Шыпіла» і дзякуючы якой у беларускай літаратуры захаваліся імёны і ўзоры паэтычных твораў даўніх часоў, а таксама дакументы, звязаныя з жыццём і творчасцю Янкі Лучыны, Адама Гурыновіча, В. Дуніна-Марцінкевіча. Многае з таго перыяду захоўваем у копіях, якія атрымалі ў якасці дару ад архіўных устаноў суседніх краін — Расіі, Літвы, Польшчы, Украіны.

Важную частку крыніц БДАМЛМ складаюць фонды творчых устаноў, сярод якіх Белдрамтаварыства (пазней Упраўленне па ахове аўтарскіх правоў), літаратурнае аб'яднанне «Маладняк», рэдакцыі літаратурна-мастацкіх часопісаў і газеты «Літаратура і мастацтва», нацыянальныя тэатры, кінастудыя «Беларусьфільм», Акадэмія музыкі, Беларуская дзяржаўная філармонія ды інш. Асобна варта згадаць фонд Беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні. Ён утрымлівае самую значную колькасць крыніц пачатку XX стагоддзя і ўяўляе дакументальны збор, які мэтанакіравана ствараўся ў Віленскім музеі на працягу дваццаці пяці гадоў. Адно з самых значных частак архіўнага фонду складаюць матэрыялы беларускіх выдавецтваў, выдавецкіх таварыстваў, а таксама часопісаў і газет. Сярод іх — выдавецкі таварыства «Загляне сонца і ў наша аконца» (Пецярбург),

«Беларускае выдавецкае таварыства ў Вільні», «Мінчук» (Мінск), «Наша хата» (Вільня), рэдакцыі газет «Наша Ніва», «Гоман», «Змаганне», «Голас беларуса», «Народны звон», «Наперад», рэдакцыі часопісаў «Маланка», «Крывіч», «Саха» і іншыя. Менавіта ў рэдакцыях часопісаў і газет захаваліся аўтографы многіх выдатных дзеячаў беларускай літаратуры, дзеячаў Адраджэння першай чвэрці XX стагоддзя, у тым ліку М. Багдановіча, К. Буйло, З. Бядулі, Ц. Гартнага, І. Луцкевіча, Б. Эпімах-Шыпілы, А. Бурбіса і інш. Унікальную частку архіўнага фонду музея складаюць асабістыя дакументы многіх беларускіх дзеячаў: рукапісы, запісныя кніжкі, лісты, фотаздымкі і пад. Сярод імёнаў, чые архівы ці іх часткі захаваліся ў зборах музея, — А. Грыневіч, Я. Колас, Б. Тарашкевіч, К. Душ-Душэўскі, П. Жаўрыд, В. Ластоўскі, браты І. і А. Луцкевічы, Цётка і іншыя.

Фонд музея ўтрымлівае і яшчэ адну важную крыніцу па гісторыі беларускай літаратуры ад 1906 да 1915 г. — уласна газету «Наша Ніва» і яе рэдакцыйны архіў. На старонках газеты атрымалі творчую легітымацыю дзясяткі беларускіх пісьменнікаў, сталі публічнымі многія сацыяльныя праблемы народа, развіцця яго культуры. Даваць поўную панараму жыцця народа, яго літаратуры і культуры як адной з форм нацыянальнай ідэі — у гэтым была задача «Нашай Нівы». Дзякуючы ёй мы дакладна ўяўляем, як палітычныя і сацыяльныя абставіны ўплывалі на літаратуру, яе тэмы, жанры, вобразы. Але і літаратура ў сваю чаргу выконвала задачы не толькі эстэтычныя, але і выхавання нацыянальнай годнасці, грамадзянскай адказнасці. А ў дакументах рэдакцыйнага архіва мы знаходзім сведчанні паўсядзённасці рэдакцыі, мноства спавядальных лістоў карэспандэнтаў, цікавыя малюнкi жыцця простага чытача.

Захаваліся дакументы некаторых заходнебеларускіх выдавецтваў і перыядычных выданняў, такіх як

«Беларускае выдавецкае таварыства», часопіс «Маланка», «Беларуская борць» і іншыя. Яны ілюструюць нацыянальнае літаратурнае і культурнае жыццё ва ўмовах сацыяльна-палітычнага ладу, што кардынальна адрозніваўся ад таго, у якім існавала літаратура Беларускай савецкай рэспублікі. Гэтую ілюстрацыю ўзбагачаюць дакументы асабістых фондаў Максіма Танка, Зоські Верас, Міхася Машары, Міхася Васілька і інш.

Гаворачы пра літаратуру Беларусі міжваеннага часу, найперш маем на ўвазе літаратуру БССР, хоць у праграмах універсітэцкіх курсаў літаратура Заходняй Беларусі ўсё ж такі эпизодычна, ці дакладней — цензураваная, вывучалася. Сёння ўжо маюцца аб'ектыўныя даследаванні, прысвечаныя літаратуры Заходняй Беларусі, зроблены пэўныя крокі да асэнсавання гэтай літаратурнай прасторы. Даследаваць гісторыю развіцця літаратуры ў Заходняй Беларусі, акрамя перыядыкі, трэба праз уважлівае вывучэнне тых прававых крыніц і іншых афіцыйных дакументаў, якія рэгулявалі ўзаемаадносіны аўтараў — прадстаўнікоў нацыянальных меншасцей і ўлады. Менавіта яны могуць сфарміраваць высновы аб палітычных, сацыяльных варунках існавання нацыянальнага літаратурнага асяроддзя. Беларускія архівы здольны прадставіць некаторыя такія дакументы, але значная іх частка знаходзіцца ў архівах Польшчы, як цэнтральных, так і рэгіянальных, а таксама архівах Літвы. Тое, што захоўваецца ў БДАМЛМ, уяўляе сабой вялікую выгоду для даследчыка, тым больш што за апошні час адпаведныя магчымасці пашыраюцца за кошт новых паступленняў. Пацвярджэннем гэтаму можа быць нядаўняе папаўненне фонду Ю. Туронка, у межах якога ў архіў трапілі дакументы заходнебеларускай паэткі Веры Маслоўскай.

Крыніцы беларушчыны ў свеце

Ствараючы базу крыніц па гісторыі беларускай літаратуры і мастацтва, БДАМЛМ не абыходзіць увагай і іх «малыя» прасторы — літаратуру і мастацтва, якія мелі працяг ці нават пачыналіся ў эміграцыі, што не перапынялі свайго развіцця ў тых краінах, дзе кампактна пражываюць беларусы як нацыянальная меншасць, літаратура якая складвалася ў беларускіх дыяспарах былых рэспублік СССР. Для архіва-музея гэтая праблема палягае ў пошуку адрасоў замежных крыніц, арганізацыі камплектавання, наладжвання сувязяў з тымі сховішчамі, якія маюць калекцыі беларускіх рарытэтаў. Сёння літаратурная Беларусь захоўваецца ў скарынаўскай бібліятэцы ў Лондане, Беларускім інстытуце навуки і мастацтва і Цэнтры даследавання гісторыі іміграцыі ў Мінеапалісе ў ЗША, у Бібліятэцы і архіве Канады ў Атаве, Расійскім дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва і многіх іншых сховішчах свету. Відавы і храналагічны ахоп вельмі значны: рукапісы, ліставанне, афіцыйныя дакументы, фотаальбомы і пад. ад XIX і за ўсё XX стагоддзе.

Тэма «малых» літаратурных прастораў яшчэ толькі ў пачатку свайго навуковага шляху. Яна варта глыбокага і сур'эзнага вывучэння. Перад архівам-музеям стаіць нялёгкае задача вяртання: праз непасрэднае камплектаванне замежнай Беларусі ў сваіх сховішчах, праз навуковую рэканструкцыю раз'яднаных у пэўныя гістарычныя перыяды комплексаў дакументаў, праз выданне міжархіўных каталогаў і зборнікаў дакументаў. Праграмы па рэалізацыі гэтых задач маюць неабходнасць у падтрымцы на ўсіх узроўнях: як на дзяржаўным, дыпламатычным, так і праз міжнародныя праекты па навуковым узаемаабмене і навуковым партнёрстве.

Асобна трэба вылучыць бібліятэчныя зборы БДАМЛМ. Вялікае значэнне для сённяшняга даследчыка маюць гадавыя камплекты газеты «Наша доля», «Наша Ніва», «Вольная Беларусь», «Звон» і інш., часопісы «Маладая Беларусь», «Маладняк», «Узвышша», «Калоссе», «Беларуская борць», першыя выданні зборнікаў Янкі Купалы «Жалейка» і Якуба Коласа «Песні жалыбы», амаль усе выданні граматыкі Браніслава Тарашкевіча, выданні паэмы «Тарас на Парнасе» (пачынаючы з 1898 года), беларуская граматыка Рудольфа Абіхта (1918 год), слоўнік Івана Насовіча і многае іншае.

Мы жывём сваімі вялікімі і малымі клопатамі: шукаем крыніцы за мяжой, камплектуем фонды, якія былі і ёсць у Беларусі і якія складаюць для нас самую вялікую і самую ўдзячную частку працы, шчыруем над іх навуковай апрацоўкай, забяспечваем фізічнае захаванне нашым рарытэтам, сустракаем у чытальнай зале зацікаўленых даследчыкаў.

Дум трапятанне, рукапіс жывы,
На ім натхнення Боская пячатка.
Ад тых лістоў не ўзняць мне галавы!
Фонд, вопіс, справа:
усё ізноў спачатку, —

засведчыла калісьці ў прысвячэнні Беларускаму дзяржаўнаму архіву-музею паэтка і навуковец Ірына Багдановіч, і ўстанова імкнецца адпавядаць вобразу скарбонкі Гісторыі і Слова.

Ганна ЗАПАРТЫКА
Фотаздымкі прадстаўлены Беларускаму дзяржаўнаму архіву-музею літаратуры і мастацтва

У культурным кантэксце

БДУКМ адзначае 45-годдзе

Працэс фарміравання і стаўлення беларускай культуры прайшоў складаны шлях гістарычнага развіцця. Аднак народнай дзяржавы ў цэнтры Еўропы верыў у самавызначэнне і не губляў самабытнасці, пра што і сведчаць гістарычныя спадчыны і патэнцыял культуры. Сёння трэба зрабіць усё, каб культура Беларусі квітнела і развівалася. Дзеся гэтага ў краіне існуюць навучальныя ўстановы, якія рыхтуюць прафесійныя кадры для падтрымкі высокага статусу сферы культуры. Адна з іх — Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, які ў чэрвені адзначае 45-годдзе.

Пачатак

Гісторыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў пачалася ў 1975 годзе. Першапачаткова ён быў Мінскім інстытутам культуры. За поспехі, якіх інстытут дасягнуў за некалькі гадоў, у 1993 годзе ўстанове прысвоілі статус універсітэта і перайменавалі ў Беларускі ўніверсітэт культуры, а ўжо ў 1999 годзе афіцыйна сталі называць вядучай вышэйшай навучальнай установай у нацыянальнай сістэме адукацыі ў сферы культуры. Крыху пазней універсітэту перадалі Маладзёжны тэатр эстрады, мастацкую галерэю ў Палацы Рэспублікі і памяшканне па вуліцы Маскоўскай для адкрыцця другога вучэбнага корпусу. У 2001 годзе вуні прайшла дзяржаўную рэгістрацыю, і яе перайменавалі ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў.

На працягу 45 гадоў свайго існавання структура ўніверсітэта зведала значныя змены. Сёння гэта 5 факультэтаў (факультэт культуралогіі і сацыякультурнай дзейнасці, факультэт традыцыйнай беларускай культуры і сучаснага мастацтва, факультэт музычнага мастацтва, факультэт інфармацыйна-дакументных камунікацый, факультэт завочнага навучання), 26 кафедраў, Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў, падрыхтоўчае аддзяленне, прадзюсарскі цэнтр «Арт-мажор».

Прафесарска-выкладчыцкі склад універсітэта — гэта больш чым 350 чалавек, з якіх каля 50 працэнтаў маюць вучоныя ступені і званні, ганаровыя званні. Калектыў універсітэта — творчая супольнасць вядучых дзеячаў нацыянальнай культуры, вядомых навукоўцаў, выкладчыкаў, маладых прадстаўнікоў інтэлектуальных і творчых сіл нашай краіны, якая імкнецца рэалізаваць праграму фіксацыі, вывучэння, захавання і трансляцыі традыцыйнай і сучаснай беларускай культуры ва ўсёй яе разнастайнасці.

Добра абсталяваныя сучасныя навучальныя аўдыторыі, спецыялізаваныя харэаграфічныя і тэатральныя класы,

а таксама класы традыцыйнага тэкстылю, габелена, батыку, саломаліцення, керамікі і дрэваапрацоўкі дазваляюць якасна арганізаваць адукацыйны працэс, спрыяюць навуковаму і творчаму росту студэнтаў. За 45 гадоў існавання дыпламы ўніверсітэта атрымалі каля сарака тысяч маладых спецыялістаў.

Зараз рэктарам універсітэта з'яўляецца Аліна Анатолеўна Корбут, якая ўпэўнена, што якасная адукацыя — гарант будучыні нашай краіны. Пра тое, як функцыянуюць факультэты ўніверсітэта, якія замежныя спецыялісты прыязджаюць падзяліцца вопытам са студэнтамі і якія мерапрыемствы ўстанова падрыхтавала да святкавання юбілейнага года, Аліна Анатолеўна расказала карэспандэнту нашага выдання.

Адукацыя праз усё жыццё

— Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў — вядучая ўстанова вышэйшай адукацыі ў галіне культуры. За чатыры дзесяцігоддзі ва ўніверсітэце склаўся шматузрунвая сістэма адукацыі. Установа прадастаўляе шырокі спектр адукацыйных паслуг: курсы па падрыхтоўцы да здачы цэнтралізаванага тэсціравання па вучэбных дысцыплінах, уступных іспытаў па дысцыпліне «Творчасць», курсы як рускай і беларускай моў, так і замежных, навучанне па адукацыйных праграмах вышэйшай адукацыі I і II ступеняў, аспірантуры, дактарантуры, павышэнне кваліфікацыі і перападрыхтоўка кіруючых работнікаў і спецыялістаў у сферы культуры. Падрыхтоўка спецыялістаў на першай ступені вышэйшай адукацыі у нашым універсітэце для сацыякультурнай сферы ажыццяўляецца па такіх спецыяльнасцях, як «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва», «Спеўбы», «Рэжысура святаў», «Харэаграфічнае мастацтва», «Мастацтва эстрады», «Народная творчасць», «Культуралогія», «Мастацтвазнаўства», «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць», «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны» і «Сацыяльна-культурная дзейнасць».

Таксама ва ўніверсітэце рэалізоўваецца 6 адукацыйных праграм вышэйшай адукацыі II ступені, якія фарміруюць веды, умённі і навыкі навукова-педагагічнай і навукова-даследчай работы з прысваеннем ступені магістра па спецыяльнасцях: «Сацыяльна-культурная дзейнасць», «Арт-менеджмент», «Культуралогія», «Мастацтвазнаўства», «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць», «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны».

Падрыхтоўка аспірантаў у БДУКМ ажыццяўляецца з 1989 года, дактарантаў — з 1998-га. На сёння адукацыйныя праграмы аспірантуры і дактарантуры рэалізоўваюцца ва ўніверсітэце па шматлікіх спецыяльнасцях. Напрыклад, «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць», «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны», «Тэорыя, метадыка і арганізацыя сацыяльна-

культурнай дзейнасці», «Тэорыя і гісторыя мастацтва», «Тэорыя і гісторыя культуры»; «Музейна-адукацыйна-кансервацыйна і рэстаўрацыйна-гісторыка-культурных аб'ектаў».

З 2017 года ў нашым універсітэце з'явілася новае структурнае падраздзяленне — Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў, на базе якога рэалізоўваюцца праграмы павышэння кваліфікацыі спецыялістаў сферы культуры і перападрыхтоўка кіруючых работнікаў і спецыялістаў на ўзроўні вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі.

Дата

— Гэты год для ўніверсітэта юбілейны. Разам з комплексам розных мерапрыемстваў, прымеркаваных да гэтай важнай для ўсіх нас даты, мы рыхтуемся да адкрыцця спартыўна-культурнага цэнтра БДУКМ. Цэнтр будзе пры дзяржаўнай падтрымцы з удзелам уласных сродкаў універсітэта. Раней ва ўніверсітэце не было ні свайёй спартыўнай залы, ні канцэртнай пляцоўкі. У нас вялікія планы на выкарыстанне цэнтра: ад арганізацыі заняткаў па фізкультуры, практычных заняткаў творчых кафедраў да рэалізацыі новых амбіцыйных творчых праектаў. Спартыўна-культурны цэнтр БДУКМ плануе аказваць шэраг паслуг: трэнажорная зала, правядзенне культурна-відовішчных мерапрыемстваў, арганізацыя канферэнцый і майстар-класаў.

Таксама мы працуем над стварэннем пастаяннай музейнай экспазіцыі «Традыцыі ў сучаснасці». Экспазіцыя, што адкрыецца на базе навукова-творчых лабараторый універсітэта «Традыцыйныя рамёствы беларусаў» і «Беларускія народныя музычныя інструменты», будзе ўяўляць сабой тры тэматыка-экспазіцыйныя комплексы: «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва», «Музычная спадчына» і «Кніжная культура».

Павышэнне якасці адукацыйнага працэсу

— З мэтай павышэння якасці адукацыі ва ўніверсітэце вядзецца праца па запрашэнні замежных спецыялістаў і выкладчыкаў, вядомых у сваёй галіне, з вядучых замежных універсітэтаў і арганізацый. Толькі ў мінулым навучальным годзе для ўдзелу ў адукацыйным працэсе — правядзення лекцый, практычных заняткаў, круглых сталаў, майстар-класаў для студэнтаў па ўсіх профілях адукацыі ўніверсітэта — былі запрошаны 22 вядучыя спецыялісты. Сярод іх, напрыклад, загадчык кафедраў сучаснага танцавальнага мастацтва Гуманітарна-эканамічнага ўніверсітэта (г. Лодзь, Польшча) Аляксандр Азаркевіч, дырэктар Цэнтра шведскіх даследаванняў (Centre for Swedish Studies, CSS) Анастасія Майская, дырэктар праграмы сучаснай харэаграфіі Латвійскай акадэміі культуры Вольга Жытлухіна і іншыя.

Як паказвае вопыт, прыцягненне да адукацыйнага працэсу ўніверсітэта замежных спецыялістаў дазваляе пашырыць вектар развіцця студэнтаў. Кожная краіна мае свае традыцыі і культуру, таму цікава абменьвацца назіраннямі, у якім культурным кантэксце зараз знаходзімся мы і нашы замежныя партнёры.

Практыка-арыентаванае навучанне

— Кіраванне якасцю адукацыі ва ўніверсітэце непарыўна звязана з забеспячэннем практыка-арыентаванага навучання студэнтаў, у прыватнасці з арганізацыяй практыкі. Геаграфія баз практыкі даволі разнастайная. Гэта такія арганізацыі, як Жодзінскі гарадскі цэнтр культуры і вольнага часу (там студэнты бяруць удзел у распрацоўцы праекта «Інклюзіўны міжнародны фестываль творчасці і мастацтва «TALENT WORLD»); аддзел культуры Бабруйскага гарадскога выканаўчага камітэта (арганізуюцца паездкі дэлегацый творчых калектываў Бабруйска ў Расію ў рамках мерапрыемстваў, прысвечаных святкаванню Дня горада Нара-Фамінска і Дня Нара-Фамінскай гарадской акругі). Часта студэнты ездзяць у Брэсцкі тэатр лялек: удзельнічаюць у падрыхтоўцы лялечнай праграмы ў рамках міжнароднага фестывалю «Белая вежа». У Светлагорскім цэнтры народнай творчасці ажыццяўляюць збор інфармацыі для ўдзелу студый эстрадна-джазавага вакалу «MY HOUSE» у II Міжнародным фестывалі-конкурсе талентаў «Super STAR Fest» (г. Кіеў). Таксама сярод устаноў — турыстычныя агенствы, аграсядзібы, экалагічныя цэнтры, гісторыка-культурныя цэнтры, мадэльныя агенствы, event-агенствы, культурна-асветніцкія цэнтры і іншыя структуры.

Варта адзначыць практыку на такіх базавых, як Белдзяржфілармонія (аддзел арганізацыі глядача і філарманічнай дзейнасці), Мінскі дзяржаўны каледж мастацтваў, Палац Рэспублікі, дзе студэнты могуць узяць удзел у падрыхтоўцы канкрэтных міжнародных мерапрыемстваў і праектаў.

У рамках азнаямленчай практыкі нядаўна ўпершыню для студэнтаў былі арганізаваны сустрэчы ў Індыйскім культурным цэнтры ў Мінску, Польскім інстытуце ў Мінску, Дзяржаўным інфармацыйным агенстве «БелТА», Грамадскім аб'яднанні ўсходняй культуры і традыцый «Хагакурэ» (Японскі культурны цэнтр у Мінску), ДOME прэсы, Кітайскім культурным цэнтры ў Мінску.

Штогод студэнты факультэта культуралогіі і сацыякультурнай дзейнасці маюць магчымасць не толькі рэалізаваць тэарэтычныя веды, але і набыць практычны вопыт у сферы турыстычнай дзейнасці. Так, на базавых практыкі ў некаторых турыстычных арганізацыях студэнты прынялі ўдзел у арганізацыйна-тэхналагічных працэсах распрацоўкі і рэалізацыі міжнародных і нацыянальных турыстычных маршрутаў і тураў. Акрамя гэтага, нашы навучэнцы ажыццявілі маніторынг і аналіз змянення кошту гасцінічных нумароў перад правядзеннем II Еўрапейскіх гульняў — 2019 у Мінску: прынялі ўдзел у распрацоўцы табліц міжнародных патрабаванняў па гідах-экскурсавадах і перакладчыках на аснове нарматыўна-прававой базы краін Еўрапейскага саюза, аформілі турыстычны стэнд і падрыхтавалі друкаваную прадукцыю для Нацыянальнага агенства па турызме Рэспублікі Беларусь.

Увогуле, мы імкнемся да сінтэзу. Вельмі хочацца, каб студэнты з універсітэта выходзілі не проста тэарэтыкамі, а спецыялістамі, якія ведаюць, як і з чым ім працаваць далей. Наш універсітэт плённа працуе над тым, каб кожны студэнт быў задаволены якасцю адукацыі і магчымасцямі, якімі забяспечвае навучальная ўстанова.

Вікторыя АСКЕРА
Фотаздымкі прадастаўлены
Беларускім дзяржаўным універсітэтам
культуры і мастацтваў

ЛІМБ #8:

У ДВУКОЛЛІ

Хто б мог падумаць з паўгода таму, што назва гэтага праекта будзе не толькі хаваць у сабе нейкія лакальна-літаратурныя сэнсы-паўнамёкі, але і гэтак жа добра апісваць стан усяго сусвету? Аднак акрамя функцыянальна-крытычнай ролі хацелася б, каб ЛІМБ таксама заставаўся і свайго роду вербальнай прасторай бяспекі, дзе кожны мог бы ўпэўніцца: **Зямля не перавярнулася, а паэтычная палічка сучаснага стаіць на тых жа трох чарапах, што і раней.** Такім чынам, прапануем восьмую серыю лімаўскай дзеі.

Святочна-пераможная паэтычная лінія нумара распачынаецца падборкай **Міколы МАЛЯЎКІ**. Верш, які тычыцца названай тэмы, робіць гэта не ў форме кульгавай агіткі ці прамалінейнага франтавога сторітэлінгу, а праз згадванне традыцый франтавых трохкутнікаў. У нізцы прысутнічае яўны паветраны мінор: у тэкстах або з'яўляецца нейкая птушка (акрамя «галубоў» гэта двойчы датычыцца «буслоў»), або нейкая прасторава-настраёвая сутнасць (кшталту «мар» ці «дыму»). Апошні верш, «У засені старых высокіх дрэў», на маю думку, другасна падае тэму заняпаду вёскі. У канкрэтных і, па шчырасці, штампаваных радках і ў вобразах, у прыватнасці «старая вёска сірацея» і «буслы прыносяць рэдка немаўлят», добра прагледжваецца беларуская традыцыя ў раскрыцці гэтай тэмы, але амаль не чуваць уласнага аўтарскага голасу.

Пэўная падсвядомая мастацкая замкнёнасць тэмы вайны ярчэй успыхвае ў тэкстах **Міколы САЛАЎЦОВА**. Даходзіць нават да абсалютна ненаўмыслена перазоваў з папярэднім паэтам: ад выкарыстання слоў «дым» і «пыл» у адным радку да чарговага ўплятання ў вершаваную канву птушкі. Але ў цэлым тэкст «Вясна сорак пятага» (і пачынаецца гэта ўжо з назвы) досыць прамалінейны, а ў апошняй строфе не пазбягае тых самых адычна-ідэалагічных інтанацый («Квітнее край наш партызанскі, // Не чуцен світ фашысцкіх куль»). Одай роднай старонцы з'яўляецца і другі верш, «Пад святлом лямпы», у якім праз прызму аўтабіяграфічнасці (і нялоўкі інверсіі) аўтар прыходзіць да таго, чаго сучасны мастак пастараўся б пазбегнуць: да адлюстравання сваёй пазіцыі не праз паказанне, а праз называнне («Я слаўлю родную Краіну»).

На падборцы **Антаніны РЫБАЛКІ** ўжо з'яўляецца паўнаватарскае пачуццё

канцэптуальнай аднароднасці гэтай паэтычнай паласы. Вока зноў бачыць пэўныя рытарычныя рэфрэны, якія адсылаюць да папярэдніх аўтараў («ветэраны», «вёска», «слёзы», «кулі» і іх «світ», «фашысты» і г. д.). Да іх дадаюцца такія сакавітыя моўныя зацёртасці, як «водзукі вайны», «дні ліхія», «сцяна свінцу», «братняя магіла», «белая бярозка», «кывавая свастыка», «карычневая чума». На прыкладзе такіх вершаў добра відаць, як тэма Вялікай Айчыннай страчвае свой нерв, замест якога на мастацкіх творах рассыпаецца сухі напаўняльнік з водаграм жалбы.

Дваістае пачуццё выклікаюць творы **Васіля ФІЛІПЕНКІ**. З аднаго боку ёсць верш, у якім невытлумачальна вялікая колькасць каляяянавых канструкцый («чорт не пабярэ», «вазьмі яго халера», «не дай, Гасподзь»). Можна дапусціць, што гэта зроблена наўмысна для паглыблення ў вобраз лірычных герояў, але тады ўнікае пытанне, чаму выкарыстоўваецца выключна гэтая стылістычная асаблівасць (ды некалькі прыкладаў зніжанага лексікі «падала» і «нажэрліся»). Тым больш далей па тэксце апавед усё роўна прыходзіць да агульнапатэтычных інтанацый. Наступны верш у падыходзе да стылістычнага аздаблення выглядае

Якім бы ні было стаўленне да графікі верша, але калі з шасці тэкстаў усе шэсць — пра каханне і з вялікай колькасцю дзеясловаў (пры амаль поўнай адсутнасці вобразаў), інакш, чым як стэрэатыпнай праявай жаночага ў паэзіі, гэта назваць цяжка. У апошнім вершы назіраюцца спробы ўскладніць асноўны матыў падборкі за кошт гістарычна-культурнага кантэксту, але ўласныя аўтарскія думкі застаюцца на тым жа ўзроўні складанасці, што даказвае: на голых прывілеях ды сучаснай пунктуацыі лірычнай кашы ўсё ж не зварыць.

нашмат больш цэласна: нават калі праз яго праходзяць не самыя новыя думкі, заўважна, што аўтара вядуць не агульныя сентэнцыі, пазбаўленыя моцы, а ўласнае пачуццё мовы.

Георгій МАРЧУК друкуецца з песнямі. Гэта быццам бы аўтаматычна павінна зніжаць планку патрабаванняў, бо ў песнях да тэкстаў звычайна прымяняюцца іншыя законы, заснаваныя на музычнай пабудове. Але калі да фармальна-

аспектаў (то-бок да частушачнай рытмікі і дзіцячых рыфмаў) ужо быццам і не прыкапацца, заўсёды застаецца сэнсавы складнік... І ў першым жа тэксце: «жаўрук» з «бусламі» ў адной строфе; «матуліна хата», «жыта», «духмяны хлеб» — у другой; рыфма «долю-волю», зноў «жаўрук», але цяпер у кампаніі «зязюлі», а таксама «родны бацькоўскі наш дом» — у трэцяй. Тэкст «Еду, еду ў Давыд-Гарадок»: «на радзіме ля акна маці нас чакае», «тут жыццця майго выток — родны дом і школа», «Богу дзякуем за ўсё, што сягоння маем». Песня «Домік пад ліпаю»: «маці хавае скупую слязу», «родная хата», «крынічка святая», «крэўная павязь з радзімай малой», «у квецені вішня», «песні матулі», «наказы бацькоў», «бусел над лугам», «кулік на балоце». І гэтак далей. Штампаванасць мовы аўтара ператвараецца ў мастацкі прыём, стварае пачуццё кліпавасці. Аднак для паўнаватарскага постмадэрнісцкага разгону пры стварэнні кліпавасці патрабуецца пэўная іранічная адлегласць паміж тэкстам і аўтарам (а лепей — поўная аўтарская адсутнасць). У выпадку з тэкстамі Георгія Марчука сапраўды мае месца аўтарская адсутнасць, але гэта не адсутнасць наўмысна-эвалюцыйнага тыпу, а звычайнае растварэнне аўтара ў канцэнтрыце моўнай інерцыі.

Паэтыка **Кацярыны ЯНЧЭЎСКОЙ** вабіць дынамікай міжчасовага дыялогу. Каляндарныя месяцы змяняюцца культурнымі эпохамі, італьянскі мастак са ступае беларускай паэтыцы. Кацярына распачынае ўласны мастацкі кругаварот, і нездарма часцей за астатнія ў творах сустракаецца слова «вечнасць». Адзін з ключавых спосабаў стварэння вобразаў для Кацярыны — спалучэнне назоўнікаў кіравальнай сувяззю. Дзякуючы гэтаму нараджаюцца такія з'явы, як «ручнікі вечнасці», «ультрамарын нябеснага вітанія», «лістапад позіркаў», «летаніс сустрач» і г. д. Галоўны твор падборкі, апошні верш з назвай «Мова», мае радкі, якія сваім трапным фанетычным скрыжаваннем і сэнсавай ёмістасцю пазбаўляюць патрэбы ў далейшых каментарых: «Мова — лёс — // левіца ў вышыню // і наадварот».

Мініяцоры **Змітрака МАРОЗАВА** сваёй бытапісальнай афарыстычнасцю нагадваюць творы Эдуарда Асадава — і тут ужо справа чытацкага густу, ці ўспрымаць гэта як камплімент. Але, зразумела, з беларускімі акцэнтамі: балансаванне паміж полюсамі шматхатцы і шматмерцця. А ўвогуле дзіўныя рэчы адбываюцца з аўтарам: усё тое, што зарыфмавана, на 90 % складаецца з бясконцых ісцін і жалбы. Але як толькі справа

даходзіць да верлібраў — быццам бы іх пісала іншая асоба: у вобразах з'яўляецца энергетыка («кропля чалавечай крыві... таннейшая за кроплю нафты»), пашыраецца агульны прасторавы маштаб («галактычныя вятры»), узнікаюць нават цэлыя вобразныя мікрасістэмы («крылатая аўтографы ластавак на блакітным аркушы неба»). Магчыма, мае сэнс пачаць татальную верлібрызацыю беларускай паэзіі? Буслам і вёскам ад такой пераакцэнтацыі мастацкай увагі дакладна горш не стане.

У сваёй падборцы **Міхал БАРАНОЎСКИ** дэманструе дзве грані сваіх здольнасцяў верлібрыста. Першы тэкст — маналітны сюжэт, які разгортаецца па ступае, з кожным радком надаючы апаведу новае адценне кірунку, а пасля закалыхвальнага сэнсавага перашчоўвання рэзка паварочваецца на 90° у апошніх радках. З нечаканым уводам трэцяй «дзеючай асобы» колькасць мажлівых спалучэнняў паміж каханнем і смерцю ў кантэксце рацыянальнага/ірацыянальнага значна павялічваецца. Другі тэкст дэманструе кінематаграфічны падыход: некалькі кадраў з маляўнічымі вобразамі, якія разам складаюцца ў нетрывіяльную карціну пекла. Нават нягледзячы на агульную структурную статычнасць верша, унутраны дынамізм кожнага асобнага персанажа робіць адпаведны пейзаж сапраўднаму жывым (якім бы аксюмарнама гэта ні было).

Можа падацца, што ў межах ЛІМБа існуе нейкая прадузятасць у адносінах да верлібраў, і даказваць, што гэта не так, змогуць тэксты **Алы НІКІФОРСКОЙ**. Якім бы ні было стаўленне да графікі верша, але калі з шасці тэкстаў усе шэсць — пра каханне і з вялікай колькасцю дзеясловаў (пры амаль поўнай адсутнасці вобразаў), інакш, чым як стэрэатыпнай праявай жаночага ў паэзіі, гэта назваць цяжка. У апошнім вершы назіраюцца спробы ўскладніць асноўны матыў падборкі за кошт гістарычна-культурнага кантэксту, але ўласныя аўтарскія думкі застаюцца на тым жа ўзроўні складанасці, што даказвае: на голых прывілеях ды сучаснай пунктуацыі лірычнай кашы ўсё ж не зварыць.

У верхах **Міколы МЯТЛІЦКАГА** працы над мовай хапае, каб у звыклых тэмах радзімы ці мінулага з лёгкасцю пазыцца спарухнелага вербальнага матэрыялу і будаваць нешта сваё. Пры пашырэнні ж лексічнага і тэматычнага вакабуляраў можа атрымацца штосьці нават вельмі сучаснае.

Учытвацца ў падборку **Таццяны ДАШКЕВІЧ** бесперапынна перашкаджала нейкая дробязь. То напісанне «ў» у межах аднаго радка і падпарадкаўваецца, і не падпарадкаўваецца традыцыйным правілам («Мы ўжо не ў стане падарыць»), то нейкія сарамлівыя русізмы кшталту «ўдала» (з націскам на «а») і «вавек», то блытаніна паміж «любоўю» і «каханнем». Але канец падборкі ўсё тлумачыць: гэта пераклады з рускай, зробленыя Міколам Шабовічам. За кошт пазбаўленасці ад беларускіх нацыянальных штампаў падборка Таццяны магла б выглядаць свежай на фоне вершаў калег, але пераклад робіць яе аматарскай.

Вопыт паэтычных частак вясенніх нумароў «ЛіМа» паказвае, што не існуе абсалютных правілаў. А тыя фігуры, што падаваліся асобнымі коламі, на самай справе апынуцца звёнамі аднаго складанага двуколля, якое менавіта за кошт сваіх унутраных скрыжаванняў робіць літпрацэс такім жывым.

Данііл ЛЫСЕНКА

Свята, якое застаецца ў памяці

Яшчэ з дзяцінства многія з нас засвоілі, што найлепшы падарунак — кніга, а любімае свята — дзень нараджэння. Спалучэнне гэтых двух элементаў у дзіцячай кніжцы — своеасаблівы ход. З аднаго боку, такая кніга — звышідэальны падарунак, да якога можна нават не прыкладаць віншавальную паштоўку. Да таго ж нават тыя дзеці, якія не любяць кнігі, хутчэй за ўсё любяць дні нараджэння. З іншага боку — як чытаць такую кнігу, калі дзень нараджэння ўжо мінуў? Увечары, пасля сыходу гасцей, — добра, а ўжо наступным вечарам — ці не стане сумна, што твой дзень зноў прыйдзе праз цэлы год?

Так ці інакш, такая кніга існуе і сапраўды можа замяніць паштоўку — на вокладцы напісана «3 днём народзінаў, альбо Свята, якое ёсць у кожнага». Кніга выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 2019 годзе. Пад каляровай вокладкай сабраны дзіцячыя творы сучасных беларускіх пісьменнікаў, прысвечаныя тэме дня нараджэння. Персанажы — жывёлы, птушкі і звычайныя дзеці, такія ж, як чытачы гэтай кнігі. Яны святкуюць, дораць і атрымліваюць падарункі, загадваюць жаданні, вырашаюць праблемы і трапляюць у прыгоды, як і ў любой дзіцячай кніжцы.

Найлепшая якасць гэтага зборніка — менавіта разнастайнасць тэкстаў. Укладальніца Аксана Спрычан сабрала пад адной вокладкай вершы і апавяданні, кароткія спрочычаныя сюжэты і больш доўгі і пакручасты, знаёмыя жыццёвыя сітуацыі і чарадзейныя казкі. Дзень нараджэння — насамрэч толькі адна тэма, якая аб'ядноўвае непаўторныя творы. І даросламу цікава паназіраць за тым, як розныя пісьменнікі рэалізуюць гэтую тэму, а дзецям — знаходзіць у кожным тэксце нешта новае, непадобнае

да таго, што было ў папярэднім. Склад аўтараў кажа сам за сябе: Васіль Зуёнак, Анатоль Зэкаў, Алесь Бадак, Мікола Маляўка, Пятро Васючэнка, Віктар Шніп, Людміла Рублеўская, Серж Мінкевіч і многія іншыя. Такая жанравая і стылістычная разнастайнасць цалкам зразумелая. Канешне ж, многія з гэтых тэкстаў не проста забаўляюць, а нечаму вучаць і нешта тлумачаць. Але гэта адбываецца ў гульнявой форме і не пазаўляе дзіцячыя творы цудаў.

Асабліваю ролю, як і ва ўсіх дзіцячых кнігах, адыгрывае мастацкае афармленне. У кнізе шмат ілюстрацый, выкананых Міхаілам Дайлідавым. Яны яркія, каляровыя, часам выяўляюць нешта абстрактнае (бывае цяжкавата чытаць форму прадмета). Спачатку падаецца, што ілюстрацыі занадта хаатычныя і па колеры, і па форме і гэтым могуць ускладняць дзіцячае ўспрыманне. Але потым разумееш: ілюстрацыі, таксама як і ўсё выданне, незвычайныя ў спалучэнні. Выкананыя прафесійным мастаком, зробленыя яны падобнымі да дзіцячых малюнкаў. Нават крыху нагадваюць малюнкi на асфальце каляровай крэйдой. І праз гэта адлюстроўваюць агульны настрой кнігі — настрой свята.

Насамрэч, чытаючы многія творы, адчуваеш, што дзень нараджэння — не галоўная іх тэма, а толькі нагода для аповеду. Тады, глядзячы на назву «Свята, якое ёсць у кожнага», перастаеш думаць пра тых сумных дарослых, якія не адзначаюць свой дзень нараджэння па нейкіх праявічых прычынах. І разумееш, што свята, якое ёсць у кожнага, — гэта дзяцінства. Дзяцінства, з якога ўсё пачынаецца, якое шмат чаго вызначае ў жыцці і якое ў любым выпадку застаецца глыбока ўнутры душы адным з найважнейшых момантаў.

Ганна ІВАНОВА

Журыцца жораў, бабёр будзе

Тыя, хто сочаць за навінкамі кнігавыдання, асабліва дзіцячымі, ведаюць, што паэт і празаік Анатоль Зэкаў на працягу многіх гадоў плённа працуе ў якасці дзіцячага пісьменніка. Яго шматлікія творы, адрасаваныя маленькім чытачам — дашкольнікам і малодшым школьнікам, адрозніваюцца дасціпнасцю, лаканічнасцю і зваротам да традыцыі, што вабіць як чытачоў, так і выдаўцоў. Адрознае яго кнігі-прысвечэнні зьярам і птушкам зусім нядаўна пабачылі свет у серыі «Беларускія пісьменнікі дзецям» («Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», Мінск, 2020). Няма сэнсу распаўвадаць пра кожную асобна, бо канцэптуальна кнігі вельмі падобныя. Галоўнае адрозненне — у тэматыцы, хоць лейтматыў — апяванне прыроды — усё роўна яднае гэтыя выданні.

«Збудаваў будан бабёр» і «Вучоныя вароны» — гэта вершы пра зьяроў і птушак адпаведна. Натуралістычныя фотаздымкі ў выданнях сапраўды як мага лепш адпавядаюць зместу, хоць у некаторых творах аўтар прапаноўвае чытачам зазірнуць у крыху іншы свет — свет дзівацтва і фантазіі, надаючы жывёлам і птушкам чалавечыя якасці. У вершах

Анатолія Зэкава, як у казцы, жывёлы катаюцца на лыжах і збіраюць грыбы, а птушкі чытаюць кнігі, мятуць лісце і, вядома ж, сумуюць па радзіме. Большасці вершаў уласцівы няхітры і пераканаўчы сюжэты («Жаўрук», «Лясны будаўнік») ці нават

адсутнасць як такога («Наста і сінчка», «Кнігаўкі»), але дзесьці ён падкупляе вынаходлівасцю. Напрыклад, сюжэт верша «Шпак і верабей» дзе і адмысловая інтрыга («Каб патрапіць у свой дом / Шпак пабіўся з вераб'ём»), і лагічная кульмінацыя («Гэткі ўзняўся тарарам: / Пер'е — тут, і пер'е — там»), і справядлівая развязка («Бачыў бойку тую я: / Перамог шпак вераб'я»), і нават сапраўды патрэбны пры апісанні такога інцыдэнту эпілог («Перажыўшы гэты страх, / Верабей залез пад дах...», «Шпак жа, атрымаўшы ўрок, / Вешае на дом замok...»). Прысутнасць жа пэўнага элементу павучальнасці настолькі натуральная, што тут цалкам захаваны баланс «мастацкая вартасць — дыдактыка».

Многія творы гэтых зборнікаў нагадваюць пра тое, што аўтар захапляецца гумарам. Сапраўды, уменне расмяшыць дзіця вельмі важнае, хоць і даецца не кожнаму. Тут варта згадаць такія вершы, як «Дзік», «Зязюля», «Каго любіць бусел», «Вожык-грыбнік», «Тапікі ці валёнкi?» і іншыя. Відавочна, блізка аўтару і сорагаворкі, якія час ад часу атрымліваюцца пры дапамозе алітэрацыі: «Журыўся жораў / Журбой жураўлінай...» ці «Рыбам / Што бусла / Баяцца — / Бусел / Болей / Любіць / Жаб». Дарэчы, у выданнях такога кшталту іх магло быць нашмат больш.

Карысць зборнікаў «Збудаваў будан бабёр» і «Вучоныя вароны» ў тым, што яны выконваюць выразна адукацыйную функцыю — свайго роду забаўляльныя міні-энцыклапедыі пра жывёльны і птушыны свет. Распавесці ж пра іх з такой лёгкасцю, з адчувальнай бестурботнасцю, з перакананасцю ў кожным слове змога толькі творца з патрэбным досведам.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Паэтычная энцыклапедыя для маленькіх

Менавіта так можна ахарактарызаваць цудоўную кнігу Соф'і Шах «Жарты — рэха праўды», якая выйшла летась у КПУП «Калор» (Мазыр) і была адзначана прэстыжнай прэміяй імя Кірылы Тураўскага, заснаванай Гомельскім аблвыканкамам. Паэтэсу Соф'ю Шах ведаюць перш за ўсё як аўтара шматлікіх санетаў і філасофскіх вершаў і як перакладчыка. І вось выдатная творца парадавала нас зваротам да дзіцячай тэматыкі. Кірунак, як вядома, адзін з самых цяжкіх і адказных. Бо дзеці актыўна даследуюць свет. Чытачы шчырыя, адрозна

адчуваюць фальш і штучнасць. Кніга «Жарты — рэха праўды» якраз і адрасавана дзецям дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту, таму і адказнасць аўтара за напісанае надзвычай вялікая.

На мой погляд, кніга атрымалася выдатная. Паэтычныя творы напісаны ў звычайнай форме, накіраваны на развіццё мыслення дзяцей, пачуцця гумару і ўмення жартаваць, узбагачэнне актыўнага слоўнікавага запаса. І маленькі, і юны, і нават дарослы чытач атрымае асалоду і карысць ад твораў Соф'і Шах, шчыра і добразычліва ўсміхнецца і папоўніць свае веды пра навакольны свет:

Зажурліліся мядзведзі, перапоўніліся смуткам: столькі іх на белым свеце — вось бы ўсім сабрацца гуртам!

Белагруды, буры, белы — гэта гурт лясны не цэлы. Грызлі, барыбал, губач, акуллярнік і малайскі...

Ім сустрэчу, калі ласка, панда, ты прызнач!
(«Мядзведзі»).

Сваім пазнавальным зместам кніга пашырае круггляд чытачоў, далучае да разумення прыгажосці роднага краю, мілагучнасці беларускай мовы.

Выданне складаецца з некалькіх раздзелаў: першы з іх прысвечаны дрэвам, другі — рыбам, трэці — зьярам, наступныя — птушкам, музычным інструментам, прафесіям людзей, порам года, перыядам часу, колерам. І ўсё гэта звязана з роднай прыродай, яе флорай і фаўнай, з жыццём людзей, напрыклад, як у вершы «Чырвоны»:

Намалюю я касіёр, захаць — і памідор, ружаю палымны букет і цюльпаны можна ўслед.

Можна — яблык і гранат і сунічак цэлы рад... Тут не жоўты, не зялёны — трэба колер тут чырвоны.

Адметна і па-майстэрску паэтэса расказвае пра птушынае царства, перадаючы гукі алфавіта роднай мовы. Упэўнены, дзіця не зачоха адарвацца ад кнігі, пакуль не перагорне апошнюю старонку.

Міхась СЛІВА

Пошукі ідэалу

Выхоўваць маральныя каштоўнасці няпроста. Іх імкнучца развіваць змалку, робяць малым «прышчэпкі» дабрыні. Кніга «Азбука дабрыні» Ірыны Карнаухавай, якая летась пабачыла свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці», прызначана дапамагчы развіць у дзецях найлепшыя якасці. Аўтарка шмат гадоў працавала ў адукацыі, таму ведае, як правільна размаўляць з малымі, каб дасціп ім патрэбную ідэю.

Зборнік вершаў пабудаваны лагічна і проста. Творы змешчаны ў алфавітным парадку. Назва кожнага адпавядае адной з чалавечых вартасцей. Хаця, як падаецца, не кожны раз назвы адпавядаюць зместу твора. Напрыклад, верш «Смеласць» пачынаецца з апісання небяспечных прыгодаў хлопцаў, якія едуць на цягніку, прычапіўшыся да яго ззаду. У канцы твора герой асуджае такіх «смелых»

жудасна. Але ці не з'явіцца ў малога жаданне паўтарыць «подзвіг»? Хаця б таму, што іншы суразмоўца ў творы ў захапленні ад гэтай «мужнасці».

Канфлікты, абыграныя ў вершах, знаёмыя кожнаму. Але развіццё, якое яны атрымліваюць, можна назваць ідыліяй, што бывае ці не толькі ў казках. Аўтарка кожны раз знаходзіць найлепшае выйсце з сітуацыі, і часам у верагоднасць гэтага не надта верыцца. Чаму? Ды таму, што аўтар мінае ўсе дробныя канфлікты, якія могуць узнікнуць падчас вырашэння першага. Такое

спрашчэнне, безумоўна, дапамагае дзецям зарумець асноўны пасыл, аднак ці развівае яно крытычнае мысленне і агульнае разуменне свету і жыцця?..

Часам аўтар даволі няпоўна дае вызначэнне маральным каштоўнасцям. Напрыклад, патрыёт — гэта чалавек, які ахоўвае Радзіму ў час небяспекі. Ці не надта вузкае тлумачэнне? А як жа мірная праца на карысць Беларусі, павага да продкаў, гісторыі, мовы?

Вельмі ўдалымі выглядаюць у кнізе ілюстрацыі. Кожны верш мастакі Валерыя Нямковіч і Паліна Грынчук аздобілі прыгожым і дарэчным малюнкам, які па стылі нагадвае аніме, але кожны з іх вельмі арганічна ўпісваецца ў канцэпцую кнігі.

Дзецям мусіць спадабацца і амаль ідэальная рытміка і рыфмы, дзякуючы якім вершы Ірыны Карнаухавай успрымаюцца проста. Сярод рыфм вялікая арыгінальных, што з'яўляецца нялікім плюсам для дзіцячай паэзіі.

«Азбука дабрыні» Ірыны Карнаухавай — гэта зборнік распеваў пра ідэальныя ўчынкі, якія могуць быць прыкладам не толькі дзецям, але і дарослым. Хаця месцамі ён, мажліва, і падаецца празмерна выхаваўчым, а ў чымсьці і аднабокім, — хоць адзін з твораў дакладна на прымусяць задумацца над уласнымі прынцыпамі і ўчынкамі. Ідэалу дасягнуць немагчыма, але варта да яго імкнучца.

Паліна ЗАБЕЛА

Ігар ПРАКАПОВІЧ

Душа пачуццямі кініць.
Што з намі ёсць?
Што можа быць?
Напэўна ў вогнішчы
Згарым.
Што застаецца?
Толькі дым,
Які пацягне над ляском,
І стане лес
Чароўным сном
Без пустаслоўя,
Без інтры,
Дзе будзе добра
Удваіх
Тваёй душы
З маёй душой.
І будзе там для іх
Спакой.
Бо тут і сёння
На Зямлі
І ты з другім,
І я з другой...

Ну што ж, гары,
Шугай, агонь!

Ты — чалавек.
І я — чалавек.
Нам з табой трэба
Яснае неба,
Луста хлеба
Зіма і лета,
Бэзавы пах,
Студзеньскі снег.

Радасць і смех.
Але чаму
Паміж людзей
Чуем злосць,
Бачым цень.
Адзін — як пень.
Другі — як ліса.
Слёзы — раса?
Грубасць — пясок?
Кроў — толькі сок?
Слова — лязо...

Забыліся між людзей,
Што ты — чалавек!
І я — чалавек!

Здараецца, раптам адчуеш,
Як хараша жыць на Зямлі,
Калі з асалодай працуеш,
За плугам ідзеш па раллі.

Калі пад касою атава
Лажыцца ў роўны пакос,
Калі ціхай раницай з плава
Нясеш з журавінамі кош.

А вечарам пасля работы
У хаце, што ставіў твой дзед,
Успамінаць радаводы —
Глядзець праз акно ў Сусвет.

Бясследна нішто не знікае,
І гэта вядома здавён —
Хто мову і род забывае,
Над тым уладарыць праклён.

Вусы антэна натапырыла,
Чакала з вечнасці сігнала.
А ўсё навокал нібы вымерла —
Прастора зорная маўчала.

Але шукала «SOS» у вечнасці
Антэна, мэтай апантаная.
Вось толькі мукі чалавечыя
Не адшукала...

Жыве чалавек.
Ходзіць па свеце.
Есць і п'е,
Робіць будзённыя справы.
Жыве чалавек,
І яму, пэўна, цікава.

Але што ў яго ёсць
Там,
У грудной клетцы
Злева?
Можа,
Чорная, як кава,
Злосць?
А можа, светла
Як ранкам улетку?
Што сёння ён скажа?
Каму дапаможа?
Каго зняважыць?
Ці дасць іншаму
Кроплю святла?
Ці знойдзе фарбы,
Каб знішчыць злосць?
Бо справа ў тым,
Што ў яго ёсць
Там,
У грудной клетцы
Злева...

Глядзіце!
Па вуліцы
Ідзе чалавек.
Ён вельмі падобны
На мяне.
На ім мой пінжак
І мае штаны,
І твар
Да кропелькі мой.
Але гэта — не я,
Гэта — чужак.
Ён проста жыве са мной.

Я часта хварэю
Ад думак высокіх,
Што сходзяцца ў хату
З Сусвету.
Хвалююць яны
Неабсяжнасцю
І лёсам кароткім гэтакім.
Я рэдка бываю вясёлы.
Заўсёды
Чымсьці заняты.
І мне
Ніколі не сумна
З сабою.

А ён?
Ён досыць прыгожы.
І многія,
Асабліва дзяўчаты,
Любяць яго.

Ён жартаўнік,
Ён вясёлы,
Ён вельмі кантактны.
І несур'ёзны.
Мы проста разам жывём...

Вечар.
Вые шалёны вецер.
Зорак няма.
У бясконцым Сусвеце
Ты адна.
Дарма
Праляцеў гэты дзень.
І гучыць з цішыні
Тая мелодыя з танцаў
«Ты адна...»
Цяжка шукаць,
А знайсці і яшчэ цяжэй.
Трэба чакаць
І, пэўна, жыць прасцей.
Вернецца дзень,
Будуць узлётны дум.
Яркі прамень
Змрочны асвеціць сум.
Змрок не дасягне дна,
Змые атрамант дождж.
Скончыцца гэтая ноч,
Дзе ты была адна...

Калі скончыцца час развітання,
Я табе раскажу пра каханне,
Пра світанне над сіняй ракой,
Пра чаканне сустрэчы з табой.

Новых слоў не прыдумаю, пэўна,
Назаву я цябе каралеўнай,
Назаву я цябе званочкам,
Назаву цябе ішчасця дочкай.

Абдыму, прытулю да сэрца,
Каб магла назаўжды сагрэцца,
А ў душы і ў мароз, і ў сцюжы
І півоні цвілі, і ружы.

Ахіну я цябе пашчотай,
Зачарую лірычнай нотай,
А затым у палоне ночы
Зацалую твае я вочы.

Ведай толькі, што ў час спаткання,
Ты пачуеш маё прызнанне
У пачуццях, якія грэюць
І заўсёды даюць надзею...

Марыя КОБЕЦ

Да «Жоўтага неба»

Паводле гісторыі Кітая, у 184—204 гг. д. н. э. адбылося паўстанне «Жоўтых павязак» — сялянскае даоскае паўстанцае ўзброенае фарміраванне, дзеянні якога прывялі да дэстабілізацыі становішча ў краіне і паслужылі адной з прычын падзення Ханьскай дынастыі. Эра «Жоўтага неба» (паводле ідэй паўстанцаў) прынясе людзям шчасце і назаўсёды пакончыць з эпохай «Сіняга неба» як з сімвалам зла і несправядлівасці.

У сінім паўзмроку
сінее дарога,
у «Сініх нябёсах»
ссінеў цэлы свет...
Гляджу-ўглядаюся
ў кола Сварога —
у пошуку Бога
ратуйся, Усясвет.

Пялёсткі ў руцэ —
Найсвяцейшы Ружанец...
Салёная вільгаць
бяжыць па лбе...
Згараем як свечкі
без пошуку Бога,
без пошуку Бога — уласна ў сабе.

Цямнее наўкол,
аднак вочы — яснеюць.
Мізэрнее крок
у няспешнай хадзе...
Ступаю ўпэўнена
ў пошуку Бога,
у пошуку Бога — уласна ў сабе.

У сінім паўзмроку
хай жжоўкнуць муроги!..
У мроіве жоўтым
сінеча сплыве!..

Да «Жоўтага неба» —
праз пошуку Бога,
праз пошуку Бога — уласна ў сабе...

Rebel Yell¹

Гэты горад даўно паў ніц,
на каленях Святы прастол,
у блакіце старых вачніц
гнёзды ўюць крумкачы наноў...

Горад паў, ваяры сышлі,
заваўнік узяў свой сцяг,
ды з-пад скроняў сівай зямлі
землятрус прабівае шлях;
б'е ў свой бубен сейсмичны гром —
нараджаецца стогнам цел;
юнаком, маладым змагаром,
чуй, заводзіцца Rebel Yell.

¹ Rebel Yell (англ.) — крык паўстанцаў.

— Годзе! Хопіць!
Паўстань і кроч!
Сарданічную маску² прэч!
Скінь смугу з невідущых воч!
Груз адпрэч са здранцвельх плеч!

Тую песню падхопіць бор,
птушкі, дрэвы, рака, жыты...
Ўкратаваны ў працяглы змор,
ці ж падхопіш, народзе, ты?..

² Выраз «Сарданічны смех» — як сінонім жорсткага смеху. Аднак у адрозненне ад прывычнага ўяўлення аб «сарданічным смеху», у рамках этнаграфіі такі смех трактуецца як разнавіднасць рытуальнага смеху — гэта значыць, у ходзе рытуалу такі смех суправаджае пераход з жыцця ў смерць, смех ператварае смерць у новае нараджэнне, знішчаючы збойства.

Уладзімір МАЗГО

Інтэрнат на Паркавай

*Ты помніш вуліцу юнацтва
І наш студэнцкі інтэрнат,
Дзе дружба цэніцца, як брацтва,
А кожны сябар — нібы брат?..
Там расчыняліся нам далі
Вясной абуджанай зямлі,
І нават танцы у падвале —
Вышэй астанкінскіх былі.
Мы там жылі і шчыравалі,
Нектар каханых губ пілі...
Замест ранейшай магістралі
Яе праспектам нараклі.
Нібы далонямі, атуліць
Мяне кварталамі ізноў...
Хаця мяняюць назвы вуліц,
Але нязменная — любоў.*

Паркавая магістраль, 9... Па гэтым адрасе доўгі час знаходзіўся стары пяціпавярховы інтэрнат БДУ, які добра памятаў не адно пакаленне былых выпускнікоў універсітэта — філолагаў і юрыстаў.

Упершыню я патрапіў сюды абітурыентам, калі ў 1976 годзе здаваў уступныя экзамены ў альма-матар. Тут жа пазнаёміўся і са сваімі будучымі аднакурснікамі Вольгай Русілкай і Язэпам Янушкевічам.

На першым курсе мяне пасялілі ў пакой, дзе жылі пяцікурснікі Мікола Мятліцкі, Фёдар Чычкан і яшчэ два хлопцы з філфака. Многія вершы Міколы ведаў па публікацыях у часопісе «Маладосць» і штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», таму быў вельмі рады нечаканаму суседству.

Разам з намі ў інтэрнаце жылі Віктар Стрыжак, Хрысціна Лялько, Галіна Тычка, Уладзімір Ягоўдзік, Алесь Пісьмянкоў, Уладзімір Марук, Алег Атаманаў і іншыя творчыя асобы.

На другі дзень майго засялення ў інтэрнат у наш пакой зазірнуў аднакурснік і паведаміў, што мяне хочучь бачыць два хлопцы з другога курса. Зацікаўлены, я выйшаў на калідор.

— Давай знаёміцца! — адразу працягнуў мне руку энергічны расучобы юнак. — Чыталі твае вершы ў часопісе «Маладосць», і яны нас вельмі зацікавілі. А мы — Алесь Пісьмянкоў і Уладзімір Марук — вучымся на адным курсе і ходзім на літаб'яднанне «Узлёт».

Другі хлопец, больш сімплы і маўклівы, таксама паціснуў мая руку:

— Будзем сябраваць!..

Так адбылася мая першая сустрэча з таленавітымі паэтамі і цудоўнымі людзьмі, з якімі мы разам вучыліся на філалагічным факультэце адзінага ў той час універсітэта Беларусі і жылі ў легендарным інтэрнаце на Паркавай.

Сёння нашага інтэрната больш няма, як няма ўжо і многіх яго жыхароў. Але калі, праходзячы побач, гляджу на гандлёвы цэнтр «Галерэя», што ўзвышаецца падаў на тым самым месцы, адразу бачу перад сабой галерэю тых памятных дзён, якія часам вяртаюцца ў мае радкі.

*Блукаю на беразе Свіслачы,
Шукаю юнацтва сляды.
Якія так хочацца вызначыць
У сховах лістоў залатых.
Няма інтэрната на Паркавай,
Ды й Паркавай болей няма,
Нібыта пад зорнаю аркаю
Засытала снегам зіма.
Так важна часінай халоднаю
Мінулым цяплом даражыць,
Бо сэрца, як дрэўца самотнае,
Што скінула лісце, дрыжыць.*

Знічкі вечнасці

Лірычныя мініяцюры

Чары Шчары

Лета 1981 года. Толькі што адслужыўшы ў войску, я пайшоў працаваць фізіруком у раённы піянерскі лагер у вёсцы Ялуцавічы.

Спартыўных і культурна-масавых мерапрыемстваў адбывалася вельмі многа. І тут да нас прыехалі на літаратурную сустрэчу беларускія пісьменнікі Таіса Бондар, Навум Цыпіс і Віктар Бародзіч.

Імпрэза выклікала вялікую цікавасць у школьнікаў. Яны задавалі шмат пытанняў, доўга не хацелі адпускаяць гасцей з летніка. Пасля такой сустрэчы, цікавай і рэзананснай, гасцей запрасілі на фуршт на прыродзе. Гаспадароў прадстаўлялі дырэктарка летніка з мужам, старшы піянерважаты і фізірук.

На дзвюх аўтамашынах мы даехалі да маляўнічага берага Шчары, што спяшалася ўдалеч на мяжы Зэльвенскага і Слонімскага раёнаў. Паблізу вады змайстравалі імправізаваны абрус-самбор з бутэрбродамі, гарбатай і кавай. Знайшліся, вядома ж, і больш моцныя напоі.

Пад працяглыя воплескі рачных хваль мы з Таісай Бондар па чарзе чыталі свае лірычныя вершы, астатнія нашы кампанейцы расказвалі вясёлыя жыццёвыя гісторыі і анекдоты.

Асабліва запомніліся шчырыя і пранікнёныя радкі Таісы Мікалаеўны:

*Не трэба паслабленняў. Ані ў чым.
Для ўсіх адной-адзінай меркай —*

талент.

*Хай ад бясцілля плачу — уначы! —
На тое ноч... А засінеюць далі
ў адчыненым насустрач дню акне —
крылатасць слоў душы перадаецца,
і абдымае, лёгкую, мяне
уладна і магутна весні вецер.
Усё міне? Нічога не міне?
Прымаю радасць,*

як прымала смутак, —

*Так, быццам за жанок, за ўсіх нас, мне
дапець, і далюбіць, і дапакутваць.*

А Навум Цыпіс з цеплынёй у голасе раз-пораз цытаваў заключную штраф майго верша пра Зэльву:

*Усім: душой і целам —
Ты з ім, касцюм вясёлым.
Расціпілена нясмела
Двухшпільевым касцёлам.*

Назад усе вярталіся як найлепшыя сябры, зачараваныя магіяй роднага слова і чарамі хуткапыльнай Шчары.

На наступны дзень разам з пісьменнікамі я наведваў Сынкавічы, Бярэжкі, Зэльвенскае вадасховішча. І ад усіх мясцін, дзе мы былі, у гасцей засталіся яркія і незабыўныя ўражанні. Яны самі казалі пра гэта.

Пазней Таіса Бондар прызналася, што пасля паездкі на Зэльвеншчыну ў яе нарадзілася некалькі новых вершаў. А мне яна падарыла свой новы зборнік паэзіі «Святочны снег» з аўтографам: «Валодзь, добраму знаёмаму і міламу сябру з дзён, праведзеных у яго роднай Зэльве. Таіса. 10.03.82 г.».

Калі спрачаліся маланкі

Будучы ўжо аўтарам дзвюх кніжак паэзіі для дарослых чытачоў, я нарэшце падрыхтаваў да друку рукапіс першай дзіцячай кнігі «Калі спрачаюцца маланкі». Сам у той час працаваў

літаратурным рэдактарам у выдавецтве «Юнацтва», рэдагаваў кнігі іншых аўтараў, таму і не спяшаўся з выданнем уласнага зборніка.

Рэцэнзентам маёй кнігі быў адзін з класікаў дзіцячай літаратуры Артур Вольскі. Артур Віталевіч станоўча ацаніў мой рукапіс, выказаўшы разам з тым некалькі слушных парадаў, якія я, вядома ж, улічыў падчас далейшай працы над кнігай.

На мастацкае афармленне рукапіс узяў славуці мастак Валерый Славук, які ў той час жыў у раёне вуліц Магілёўская — Жукоўскага. А я са сваёй сям'ёй тады атрымаў кватэру ў доме, што знаходзіцца непадалёк.

І вось, гуляючы з сынам-дашкольнікам па наваколлі, мы апынуліся каля дома Славука. Я ведаў адрас мастака, і мы завіталі да яго дамоў, бо надта ўжо карцела ўбачыць малюнка да новага выдання.

Валерый Пятровіч з радасцю паказаў нам зробленыя ілюстрацыі. Вясёлыя, гарэзлівыя, нават казачныя, яны нас проста заварожвалі. Хацелася глядзець на іх бясконца.

І ў гэты момант за вокнамі кватэры бліснула — грывнуў гром. Аб падаконнік загрузацелі буйныя кроплі дажджу...

Праз нейкі час усё гэтак жа раптоўна суціхла. Калі мы з сынам выйшлі на вуліцу, навакольны свет быў незвычайна яркі ад вясёлкі, нібыта на ўбачаных намі дагэтуль малюнках Валерыя Славука.

Запалі агонь

Даўняе творчае сяброўства звязвае мяне з заслужаным дзеячам мастацтваў Рэспублікі Беларусь кампазітарам Алегам Елісеенкавым. Большасць нашых сумесных песень Алег стварыў на мае вершы. Але здараліся часам і выключэнні з правіл, калі менавіта я шукаў неабходныя словы для народжаных ужо мелодый кампазітара.

Недзе ў 1992 годзе ён паказаў мне мелодыю будучай песні. Тады я яшчэ не ўяўляў, што гэта будзе за песня і хто стане яе выканаўцам. Але дакладна ведаў: можа быць сапраўдны хіт! Толькі пастарацца. І словы знайшліся даволі хутка, як быццам нехта іх прадиктаваў.

Калі Алег нарэшце паяднаў словы з музыкай, стала зразумела, што гэта акурат тое, чаго тут раней не ставала.

— А ты ведаеш, некалькі паэтаў спрабавалі падабраць ключык да мелодыі. І толькі табе ўдалося зрабіць яе песняй, — нечакана прызнаўся кампазітар.

Праз пэўны час наша песня «Свята-ло малітвы» («Косы твае») прагучала на фінальным канцэрце фестывалю «Маладзечна — 94». Вельмі душэўна і на дзіва эмацыянальна выканаў яе экс-саліст залатога складу мулявінскіх «Песняроў», заслужаны артыст Беларусі Валерый Дайнека, непаўторным голасам якога я захапляўся ўсе папярэднія гады.

Новае прачытанне песні зрабіў лаўрэат міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар» Дзмітрый Качараўскі, які сваім выкананнем дадаў ёй новых фарбаў.

А яшчэ быў выпадак, звязаны са спявачкай Анжалікай Ют. Восенню 1993 года яна збіралася прыняць удзел у міжнародным конкурсе ў Вільнюсе. І ёй тэрмінова спатрэбілася беларуская песня.

— Выручай! — Алег паказаў мне сваю песню «Зажги свечу» на словы Мікалая

Трацякова. — Трэба перастварыць яе па-беларуску і дапісаць яшчэ паўтара куплета, як таго паграбуе хронаметраж конкурсу.

Цудоўная, проста фантастычная мелодыя адразу захапіла ў палон. Можна сказаць, на адным дыханні я стварыў больш пашыраны беларускі варыянт песні «Запалі агонь», што спадабаўся пасля і кампазітару, і аўтару рускамоўнага тэксту, і выканаўцы.

*Паміж нябёсаў і зямлі
Агонь уночы запалі.
Няхай гарыць вятрам назло
Тваё нязгаснае святло.*

Анжаліка Ют паспяхова прадставіла Беларусь на міжнародным конкурсе з нашай песняй. А гэта значыць, што і цудоўная мелодыя можа запаліць агонь натхнення ў душы паэта. Яе толькі неабходна адчуць.

Дарагія падарункі

Чым болей табе гадоў, тым усё меней ахвоты адзначаць чарговы юбілей. Таму вырашыў на гэты раз не рабіць творчых вечарын...

Так то яно так, але куды падзецца, калі ў цябе штогадовы аўтарскі праект — свята паэзіі і музыкі «Зэльвенскія сакавіны». Таму ў час свайго шасцідзясяцігадовага юбілею давялося тэрмінова збірацца ў дарогу, тым болей што гэта Год малой радзімы.

Цудоўным падарункам для мяне стала падтрымка маіх калег па творчасці — кампазітара Алега Елісеенкава і пісьменніка Аляксея Чароты. Нас вельмі цёпла віталі на зэльвенскай зямлі мае землякі. У раённым Доме культуры адбылася вялікая творчая сустрэча.

А ў адной са сталічных гімназій прайшоў адкрыты ўрок, на якім старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў уручыў мне медаль Максіма Багдановіча.

На Нацыянальным фестывалі песні і паэзіі ў Маладзечне Алег Елісеенкаў падарыў слухачам яркую прэм'еру нашай песні «Жаўруковая мова».

Сваякі і сябры дарылі на юбілей розныя рэчы, кнігі, кветкі і г. д. Але адным з самых дарагіх падарункаў, напэўна, стаў верш.

У дзень нараджэння з Гродна пазваніў мой зямляк і даўні сябар, творы якога я палюбіў яшчэ са школьных гадоў, паэт Юрка Голуб. Ён прачытаў мне верш-прывітанне, копію якога прынесла пазней «галубіная» пошта.

*Сышла зіма назгон,
Прышоў вясны пачатак,
А з ім прыйшоў Мазго
З Валодзевай пячаткай.
Не коцімся з гары,
Імкнёмся на вяршыню.
Няхай яно згарыць —
Скруціць надзеі шую.
Вядома, я — стары:
Стаміўся ля падножжа.
Калі ў цябе экстрэм —
З падножжа дапаможам.
Жыві і маладзей
У вершаваным ладзе,
Бо ў зэльвенскіх людзей
Адзін такі (!) Уладзік!*

Пасля такіх радкоў хочацца жыць, працаваць і тварыць далей.

Сэрца поўніцца смуткам

Няхай мяне не будзе ў свеце.
Ну што ж! Аджыў час і памёр,
Але няхай дзьме добры вецер
І дзьме на наш касцёр!

Якуб Колас

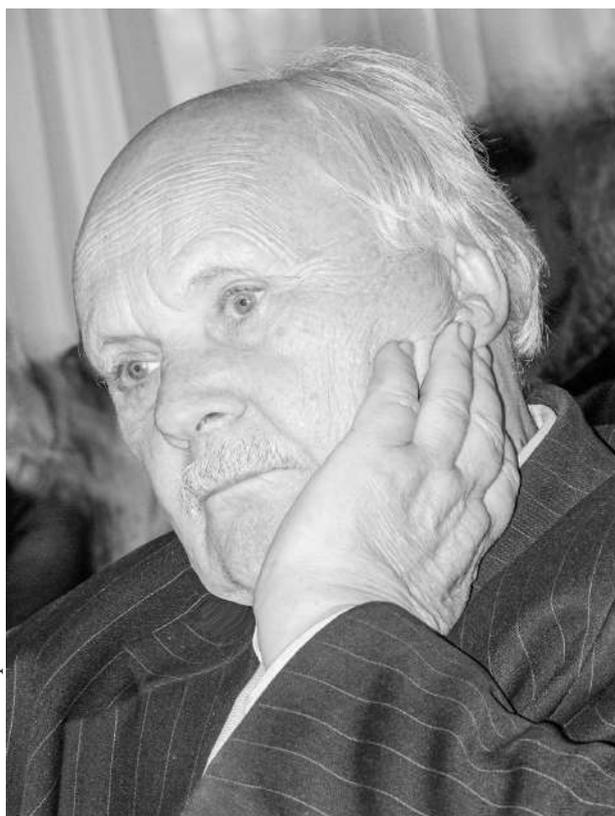
У 1951 годзе ў лісце да сына Міхася Якуб Колас напісаў: «Вініую з днём твайго 25-годдзя. Няхай яно будзе толькі ¼ твайго жыцця». Каб споўніць пажаданне бацькі, Міхасю Канстанцінавічу не хапіла зусім мала — яго не стала на 95-м годзе.

Мне вельмі пашчасціла, што ўсё маё жыццё прайшло побач з дзедам Міхасём. Сваіх дзяцей, унукаў і праўнукаў ён вельмі многаму навучыў. Заўсёды расказваў аб адносінах у сям'і яго бацькі, дзе ніколі не сварыліся і не павышалі голас (ён і сам пражыў 65 гадоў у шчаслівым шлюбе з малодшай дачкой Янкі Маўра Наталляй). Такім паводзінам вучыў і нас. А яшчэ вучыў быць сціплымі, не хваліцца сваім паходжаннем, імкнуцца да ведаў і дасягненняў. Гаварыў, што галоўнае ў чалавеку не столькі знешня прыгажосць, колькі багаты ўнутраны свет. І гэты былі не проста словы — па такіх прынцыпах жыў і ён сам.

Ад бацькі Якуба Коласа яму перадалася любоў да прыроды. Так, аднойчы ў лесе маленькі Міхась знайшоў дроздзіка з перабітым крылом:

Шкода стала Міхасю да слёз,
Чуць над ім не заплакаў.
З лесу дроздзіка ў хату прынёс —
Палячыць небараку.
Пасадзіў у пачэсны куток
На шырокім услоне.
«Ты не бойся, мой дроздзік-браток!»
І назваў яго «Дронік».

Гэта некалькі радкоў з верша «Дронік», які Якуб Колас прысвяціў свайму сыну Міхасю. Любоў да птушак у Міхася Канстанцінавіча захавалася на доўгія гады. Дзед Міхась умеў імітаваць іх галасы. А як цікава было назіраць нам, унукам, калі птушкі прымалі яго за свайго, зляталіся і адказвалі спевамі. Ніколі не забудуцца часы летніх адпачынкаў, нашы вандроўкі па лесе, збор зёлак для гарбаты і сухіх букетаў, паходы па грыбы, назвы якіх дзед добра ведаў. А як смачна ён іх гатаваў! Кожнае свята на стала

Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч.

стаялі салёныя грузды. Не забудуцца яго бліны з кіўбаскамі і рабрынкамі ў грыбным соусе — мачанка, якую любіў гатаваць і Якуб Колас, розныя іншыя стравы: паштэт, халадзец. На кухні дзед быў эксперыментатарам, любіў спрабаваць новае, паляпшаць і ўдасканальваць вядомыя рэцэпты. Для сваіх унукаў і праўнукаў у яго заўсёды было нешта смачнае, таму дзеці хадзілі да дзеда кожны дзень па цукеркі ці іншыя прысмакі. Сваім унукам ён прысвяціў наступныя радкі:

К чертям теперь пошла наука:
В квартире деда аж три внука!
По ветру стелются кудряшки —
К нему бегут, летят двойняшки,
А вдруг задолго до обеда
Получат что-нибудь от деда?
У деда мёд, у деда сахар,
Дед не пошлёт малыюту вон.
Как над ральёй корпеет пахар —
Так над детьми
трясётся он.
Мозги у деда —
набекрень,
Впадает в детство
старый пенё.

Міхась Міцкевіч быў майстрам эпіграм, вершаваных прысвячэнняў. Чалавеку з пачуццём гумару, яму вельмі падабаліся гумарыстычныя вершы бацькі, прысвечаныя дактарам. Ён адным з першых пачаў займацца гэтай тэмай, напісаў артыкул «Кроплі і слёзы Якуба Коласа». Зацікаўленасць згаданай праблематыкай перадалася і мне. Ён любіў жарты. Разыграў Коласа і Маўра, не паведаміўшы, што збіраецца ажаніцца з Наталляй, хацеў, каб яны павіншавалі адзін аднаго з вяселлем сваіх дзяцей, не ведаючы, што стануць сваякамі. А аднойчы патэлефанаваў жонцы і, падрабіўшы

голос яе сяброўкі, стаў выпытваць пра сябе, — яна нават і не здагадалася. Жартаў і добрага настрою, дзякуючы дзеду, у нашай сям'і заўсёды хапала. Невыпадкава яго бацька Якуб Колас у вершы «Сыну» напісаў:

Вось ты сядзіш над кнігай
дбала,
І твой від строг,
чапаць не варт,
Ды знаю я свайго Міхала —
Скрозь строгацьць пырсне
раптам жарт.

Дзед Міхась імкнуўся прывіць нам любоў да ведаў, да кніг, да штодзённай працы. Ганарыўся дасягненнямі сваіх дзяцей і ўнукаў, іх чырвонымі дыпламамі. Казаў, што можна дабіцца поспехаў у любой галіне, галоўнае — працаваць і мець мэту. Так, у дзяцінстве ён вельмі хацеў навучыцца страляць з рагаткі, але не атрымлівалася. Жаданне было настолькі моцнае, што, пра-

ктыкуючыся кожны дзень, з часам пачаў трапляць у струну. Напэўна, таму Якуб Колас і прысвяціў Міхасю верш «Рагатка». А ў будучыні Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч стаў майстрам спорту па стэндавай стральбе. Стральбою і паляваннем захапляўся сярэдні сын Якуба Коласа Юрый Міцкевіч, які загінуў пад Смаленскам у верасні 1941 года. Ідучы на фронт, ён прасіў Міхася зберагчы яго стрэльбы. Паляванне і стэндавая стральба зацікавілі і малодшага з Міцкевічаў. З пачатку 1950-х гадоў дзед пачынае ўдзельнічаць у спаборніцтвах па стэндавай стральбе. Яму належаць не толькі першыя месцы на розных спаборніцтвах, але і рэкорд рэспублікі на круглым стэндзе. У актыве Міхася Канстанцінавіча — больш чым 30 узнагарод, граматаў і дыпламаў рэспубліканскіх і саюзных спаборніцтваў. А маёй бабулі давялося навучыцца гатаваць дзічыну, якую вельмі часта дзед прыносіў з палявання.

А як цудоўна Міхась Канстанцінавіч дэкламаваў вершы і ўрыўкі з паэм свайго бацькі! Сапраўдным скарбам можна зараз лічыць шматгадзіннае відэа, якое ёсць у сёце: дзед чытае паэму Якуба Коласа «Сымон-музыка». Выдаць паэму свайго бацькі без цензуры і ў першай яе рэдакцыі, якую дзед лічыў мацнейшай за агульнавядомую, было яго марай. Таксама як і зрабіць асобнае выданне паэмы Якуба Коласа «На шляхах волі», кнігу пра брата Юрку «Апалены золак». Да апошніх сваіх дзён дзед працаваў над успамінамі пра маці — спадарожніцу жыцця Якуба Коласа — для кнігі, якая павінна выйці з друку ў наступным годзе да яе юбілею.

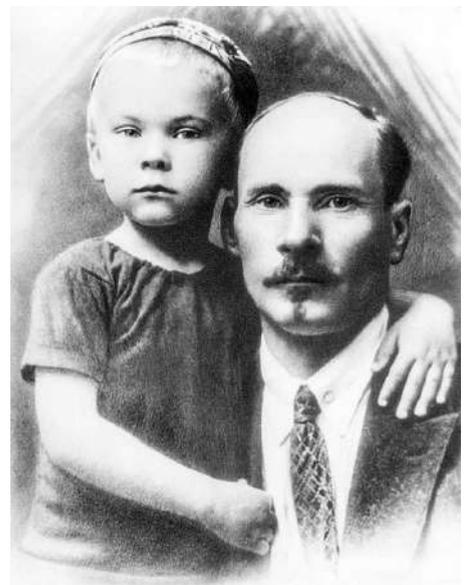
55 гадоў свайго жыцця Міхась Канстанцінавіч аддаў працы ў Фізіка-тэхнічным інстытуце Нацыянальнай акадэміі навук. У 1985 годзе Міхасю Міцкевічу прысвоена ступень доктара тэхнічных навук, ён аўтар звыш 180 навуковых прац у галіне тэхналогіі і абсталявання для электраэраэзійнай апрацоўкі металаў, у яго актыве каля 30 вынаходніцтваў. За поспехі ў працы Міхась Канстанцінавіч быў узнагароджаны ганаровымі граматамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР (1981 г.), Савета Міністраў БССР (2001 г.). У 1980 годзе атрымаў званне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, у 1986-м узнагароджаны ордэнам «Знак пашаны». Але вынаходнікам

ён быў не толькі на працы, але і ў звычайным жыцці: прыдумаў прыстасаванні для збору грыбоў (калі было ўжо цяжка згінацца), для выкарчоўвання дзьмухаўцоў і інш...

Любімым заняткам Міхася Міцкевіча была і аматарская фатаграфія. У сямейным архіве засталася звыш 2 тысяч негатываў і каля 40 альбомаў з фотаздымкамі розных мясцін і куточкаў Беларусі, родных і знаёмых сям'і Якуба Коласа. Выстаўкі фотаздымкаў Міхася Міцкевіча некалькі разоў праходзілі ў музеях Якуба Коласа і Янкі Купалы ў Мінску. Яго фотаздымкі таксама ўпрыгожваюць экспазіцыю «Якуб Колас: прырода і людзі роднага краю» ў Мар'інай Горцы. Некаторымі правамі мастацтвазнаўства, выбару ракурсав дзед вучыў і мяне.

З 2006 па 2013 год Міхась Міцкевіч працаваў у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Ні адна сустрэча ці вечарына не адбылася без яго ўдзелу, заўсёды з радасцю выступаў з успамінамі пра свайго бацьку і яго акружэнне. Ён быў вельмі ўсцешаны, што я вырашыла звязаць сваё жыццё з захаваннем спадчыны Якуба Коласа, стала галоўным захавальнікам фондаў музея песняра, заўсёды падтрымліваў мяне ў працы і навуковай дзейнасці, быў першым дардцам і крытыкам.

Міхась Міцкевіч пражыў доўгае, шчаслівае і багатае на цікавыя падзеі жыццё,

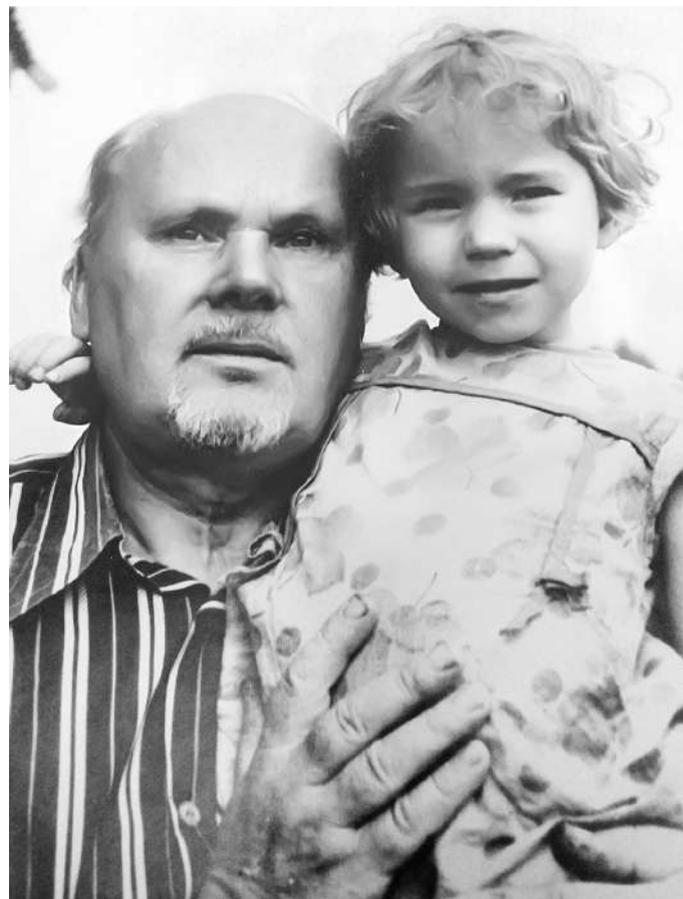
Якуб Колас з сынам Міхасём. 1930 г.

а свае ўспаміны занатаваў у кнізе «Пад бацькоўскім дахам». Быў укладальнікам кнігі, якая выйшла да 130-годдзя з дня нараджэння яго бацькі «Якуб Колас: у думках, у сэрцах, у песнях» (2012 г.). Любіў адзначаць, што спрыяў напісанню трох паэм: «Міхасевых прыгод» Якуба Коласа, «Апалены золак» М. Мятліцкага, «Развітанне» Г. Бураўкіна. Вершы і прысвячэнні Міхасю Канстанцінавічу напісалі многія сучасныя беларускія літаратары: Яўген Хвалеі, Мікола Малеўка, Казімір Камейша і іншыя. У вершы «Не тужы», прысвечаным сыну, Якуб Колас прасіў:

Ты не тужы — мінецца восень,
Імжа расеецца, як дым,
І усміхнецца неба просінь
У ясным сонцы веснавым...

Вось і нам сёння вельмі адзінока, сумна без Міхася Канстанцінавіча, і так цяжка не тужыць, бо сэрца поўніцца смуткам, але разам з тым і вельмі цёплымі ўспамінамі і незабыўнымі сустрэчамі, якія застануцца ў памяці ўсіх, хто ведаў майго дзеда Міхася Міцкевіча.

Васіліна МІЦКЕВІЧ

Міхась Міцкевіч з унучкай Васілінай. 1987 г.

Фота Уладзіміра Сіза.

Зазірнуць далей

Век Міхася Міцкевіча не завяршыўся, хаця і пахавалі яго, хаця і завяршылася фізічнае жыццё... Чаму гавару пра незавершанасць? Чаму лічу, што зараз да месца выкладзі менавіта гэтую перакананасць?.. Ды па адной проста прычыне. Міхась Канстанцінавіч быў і застаецца ў маёй свядомасці чалавекам сучасным, дзеяздольным, нягледзячы на тое, што ён нарадзжэннем з 1920-х гадоў.

І размовы з малодшым сынам пра яго бацьку — народнага песняра Беларусі Якуба Коласа, і размовы пра Пухавіччыну, дзе прайшло яго дзяцінства, і размовы пра беларускую літаратуру, і гутаркі пра навуку, гісторыю — усе гэтыя абсягі душэўных, шчырых практыкаванняў былі прыцягальнымі, былі настолькі рэльефнымі, кранальнымі, што здавалася, быццам Міхась Канстанцінавіч, маючы за плячыма вопыт, зважаючы на традыцыі, займаўшы права на сталыя павучанні, калі не ўсё, то шмат што ведаў пра будучыню. А мы ж, пагадзіцеся, заўсёды імкнёмся зазірнуць далей!

Фота Кастуся Дробава.

Міхась Міцкевіч з пісьменнікамі ў Альбуці. 2008 г.

Паспеўшы стаць выдатным вучоным, абараніўшы кандыдацкую і доктарскую дысертацыі, займаўшы і развіўшы процму захапленню (адны яго фатаграфічныя практыкаванні якую маюць вагу!), сваім ладам жыцця ён паказваў, якім багатым можа быць чалавек, колькі магчымасцей дадзена чалавеку-адзіну.

Мне радасна было ўсведамляць, з якой настойлівасцю, рашучасцю ў час, калі яму было за 80 і нават за 90 гадоў, Міхась Канстанцінавіч займаўся мемарыялізацыяй памяці пра Якуба Коласа і памяці пра Янку Маўра. Міхась Міцкевіч — зяць аўтара «Палескіх рабінзонаў». Уражлівымі, цёплымі

падаюцца кнігі ўспамінаў самога Міхася Міцкевіча і сабраныя ім з дапамогай дачкі Марыі Міцкевіч і ўнучкі Васіліны Міцкевіч кнігі пра Маўра і Коласа ў серыі «Мастацкай літаратуры» «Жыццё знакамітых людзей Беларусі». Хваробы як мне падалася, зразумела, збоку, не заміналі яму працаваць у гэтым кірунку інтэнсіўна, рашуча. Сталы ўзрост не замінаў адгукацца на многія просьбы аб сустрэчах са школьнікамі, моладдзю. Ён, доктар тэхнічных навук, ішоў у любую аўдыторыю. Часам гатовы быў літаральна ляцець на звычайнай маршруцы ў самую маленькую вясковую школу. Што яму давала сілы? Галоўнае перакананне — паспець расказаць, давесці да наступнікаў усю веліч і прыгажосць роднага беларускага слова, якому верна і разумна служыў яго бацька — аўтар неўміручай «Новай зямлі» Якуб Колас.

Так, па законах прыроды чалавек не можа існаваць фізічна праз усю вечнасць. Але жыццё такіх яркіх асоб, як Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч, доўжыцца многія і многія часіны. І зарукай на тое — іх светласць, іх фундаментальная, грунтоўная руплівасць дзеля роднага краю, дзеля народа нашай Айчыны.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Мікола МЯТЛІЦКІ

Светлай памяці
Міхася Канстанцінавіча
Міцкевіча

Грудок вусцяніскі запаліў гваздзікі
Іскрынамі гарачае крыві
І выдыхнуў на цэлы свет вялікі
Балеснае, шчымотнае: жыві!

Сын песняра ступіў,
каб прывітацца
З далёкаю маленскаю парой,
Каб на грудку, самотнаму,
спаткацца
З параненаю памяццю сваёй.

Ён жвіру ўзяў з грудка
на ростань жменью
І, сціснуўшы яе ў руцэ да слёз,
Згадаў, сівы, у нейкае імгненне
Пра маці абарваны смерцю лёс.

Пра бацьку — зноў той раніцай
далёкай
Ідзе ў птушынай спеўнай
гамане,
Пра брата Юркі ў травах
росных крокі,
Які прапаў бязвесна на вайне.

Паўнеба барвай зарыва укрыла,
Ўзяло акружжа ў ранішні спакой,
Як некалі, старэйшы брат
Даніла
Гнаў пласкадонку Свіслаччу-ракой.

Убачыў блізка постаць
дзядзькі Янкі —
У вечнасці нястомлены хадок,
Ступіў на ўскрай прасветленай
палянкі,
Бадзёра нейк падняўся на грудок.

Плыве, бурліць між вольхаў
Балачанка.
Ды грымнулі раскатныя грамы.
І ўдвух казалі бацька й
дзядзька Янка:
«Ну вось, Міхась,
сустрэліся ўсе мы».

Фота Кастуся Дробава.

28.05.2020

Апошні атожылак, сыноч-каласок...

Мы, землякі Якуба Коласа, як Мі ўсе пісьменнікі Беларусі, з болем у сэрцы ўспрынялі жалобную вестку: пайшоў з жыцця Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч, апошні сыноч-каласок, адзін з трох атожылкаў народнага песняра. І хоць яму ішоў 95-ы год, заўсёды быў адметным, жацятворным парасткам магутнага дрэва. Ён цалкам адпавядаў высокаму імені свайго бацькі.

Самы малодшы з сыноў, Міхась Канстанцінавіч быў любімцам народнага паэта. Хто не ведае з маленства паэму Якуба Коласа «Міхасёвы прыгоды», якую аўтар прысвяціў свайму сыну. Многія старонкі яе, як і паэм «Новая зямля» і «Сымон-музыка», Міхась Канстанцінавіч чытаў на памяць. Не раз мы, землякі, калі заходзілі ў яго дом, што за Коласавым музеем у Мінску, слухалі іх. Мяккі, ціхі голас

раптам мацнеў, узлятаў увысь на тых радках, якія ён вылучаў...

Некалькі гадоў запар 31 студзеня мы прыходзілі віншаваць Міхася Канстанцінавіча з днём нараджэння. Пад келіх яго смачнага самаробнага віна гаворка зацягвалася на цэлыя гадзіны. Колькі цікавага, займальнага мы пачулі пра радаслоўную самога песняра, яго сяброў, калег па пярэ... Нам прыемна было яго захапленне радзімай Якуба Коласа — нашым чароўным Наднямоннем, дзе па слядах маленькага Костуся хадзілі і мы...

Незвычайнымі, захапляльнымі былі паездкі на Стаўбоцоўшчыну падчас штогадовых «Каласавін». Ходзячы разам па зялёнай мураве падворкаў філіялаў музея ў Акінчыцах, Альбуці, Смольні, Ластку, стоячы каля бюста Якуба Коласа ў Мікалаеўшчыне, мы бачылі, як Міхась Канстанцінавіч убіраў усёй душой кожную дэталю, кожную рыску гэтых мемарыяльных мясцін. Гэтак жа было і на Пухавіччыне, другой радзіме песняра, дзе

Міхась Канстанцінавіч быў ганаровым госцем. Ён з'яўляўся як бы ўвасабленнем свайго славутага бацькі: так яны былі падобныя...

Калі Міхась Канстанцінавіч быў здаровым, ніводнае важнае мерапрыемства ў літаратурна-мемарыяльным музеі ў Мінску не праходзіла без яго ўдзелу. Мы самі былі неаднаразовымі сведкамі і выступоўцамі. Там заўсёды прысутнічалі пісьменнікі, пажылыя і маладзейшыя. З усімі ён знаходзіў аб чым пагутарыць... Кожны жадаў сфатаграфавання з сынам паэта. Колькі такіх фотаздымкаў знаходзіцца ў альбомах пісьменнікаў, розных людзей! Зафіксаванае імгненне становіцца вечнасцю.

Кажуць, таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім. Па асноўнай прафесіі Міхась Канстанцінавіч — фізік-тэхнік. Доктар навук. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі. Але ён быў яшчэ і лірыкам. З маладых гадоў захапляўся фатаграфаваннем. Мы бачылі цэлую галерэю здымкаў, выкананых рукой майстра. Ён паказваў нам фотавывы свайго бацькі ў розных ракурсах. Найбольш запамінальная — Колас нясе баравікі ў сваім капелюшы...

Міхась Канстанцінавіч валодаў і літаратурным дарам — пісаў выдатныя, дасціпныя эпіграмы. Неаднаразова мы з задавальненнем слухалі іх. А кнігі, да якіх ён прычыніўся — «Пад бацькоўскім дахам», «Якуб Колас. У думках, у сэрцах, у песнях», «Доўгая дарога ад дома Янкі Маўра да дома Якуба Коласа», — пазначаны пячаткай высокай якасці.

Сын песняра быў сапраўдным, шчырым беларусам. Парадніўшыся з Янкам Маўрам (жаніўся на яго дачцэ Наталлі), ён выхаваў траіх дзяцей (Сяргея, Марыю і Кастуся), якія сталі вернымі коласазнаўцамі. Іх справу працягваюць унукі.

Мы будзем заўсёды несці ў сэрцы імя Міхася Канстанцінавіча, памятаць незабыўныя сустрэчы з ім, яго цёплы, мілагучны голас, голас апошняга сыноч-каласка.

Пісьменнікі-землякі Якуба Коласа:
Мікола МАЛЯЎКА, Казімір КАМЕЙША,
Генрых ДАЛІДОВІЧ, Яўген ХВАЛЕЙ,
Алесь КАМАРОЎСКІ, Дзмітрый
ДЗЕМІДОВІЧ, Ніяна ЗАГАРЭЎСКАЯ,
Мікола АДАМ

Міхась Міцкевіч і Яўген Хвалеі. 2017 г.

Аляксандр ШАПО:

«Я не люблю спяшацца»

Беларускага скульптара Аляксандра Шапо, земляка Шагала і Малевіча, ведаюць як аўтара тонкіх філасофскіх работ, які ўмее не толькі перадаваць сэнс задумы, але і паглыбляць гледача ў гісторыю, фарміраваць яго погляд на розныя падзеі і сітуацыі. Скульптар нарадзіўся і вырас у творчай сям'і, ды змог знайсці свой стыль і стаць пазнавальным. Знакаміты творца падзяліўся з чытачамі «ЛіМа» заветнымі ўспамінамі.

— Аляксандр, вы таленавіты скульптар. Якія фактары паўплывалі на прафесійны выбар, з чаго ўсё пачыналася?

— Я заўсёды называю сябе старэйшым сынам свайго маладога таты. Калі я нарадзіўся, бацькі былі зусім маладыя. Вучыліся разам у Віцебску. Мяне на выхаванне аддалі бабулі з дзядулем у Бабруйск. Але я заўсёды вельмі любіў Віцебск: там асаблівае паветра. Шагал, Пэн... Бацькі першапачаткова заклалі ўва мне мастацкае зерне. Часта ўспамінаю сустрэчы ў іх майстэрнях. Яны захапляліся музыкай, танцамі, тэатрам. Гэта і паўплывала на фарміраванне маёй асобы.

Я любіў размаўляць са сваімі дзядулямі — простымі, але цэласнымі натурамі. Для шчасця ім не патрэбны былі грошы, бытавыя суперумовы — здавальняліся малым. Жылі любоўю да навакольнага свету, блізкіх. Менавіта іх любоў да мяне як старэйшага ўнука сілкавала. Чалавек фарміруецца да пяці гадоў. Памятаю свае першыя кнігі, першыя прагулкі. Дзед заўсёды ўспамінаў, як мы гулялі, я любіў зіму, снег.

Ляпіць пачаў рана. З дзіцячага сада памятаю пластылін. Як адчуў яго рукамі, так потым і не разлучаўся. Я быў уседлівы. Дома пластыліну было шмат. Сядаў і пачынаў фантазіраваць. Я прыдумваў з пластыліну нейкія гульні, а потым ляпілі з братамі. Рукі развівалі галаву. Чаму ў дзіцячых садках ўсе дзеці лепяць? Таму што менавіта рукі садзейнічаюць разуменню свету. Чалавек робіць яблычак або абаранак, і гэты абаранак і будзе яго светабудовай. Мае дзеці, дарэчы, таксама заўсёды ляпілі.

Мама купляла мне пластылін і паказвала, як ляпіць. Бацька заўсёды ў майстэрні быў. Мы, дзеці, ведалі, што бацька атрымлівае заробак не як чалавек, які працуе на заводзе, два разы на месяц, а ад зробленай працы. Вось ён здасць распіс або плакаты, толькі тады атрымае грошы. Тата заўсёды працаваў. Таму мной займалася ў асноўным маці. Мама выдатна малявала акварэль, мы з братамі далучаліся да яе. Яна не ленавалася праводзіць з намі час, любіла нас

З асабістага архіва скульптара.

захапляць. Дзякуючы маме я зразумеў, што можна знаходзіцца аднаму ў пакоі і не будзе сумна, таму што я магу ляпіць. Гэта быў мой унутраны свет, які вызначыў жыццё.

Я доўга займаўся плаваннем у прафесійнай школе алімпійскага рэзерву. Але не хацеў быць ні спартсменам, ні міліцыянерам, ні касманаўтам. Менавіта мастаком. Пасля чацвёртага класа быў набор у мастацкую школу, і я ўжо зразумеў, што хачу туды.

Яна знаходзілася ў Наваполацку. Калі я апынуўся ў мастацкай школе, пачаў жыць па-іншаму, зразумеў сябе. Мяне ўсё захапляла, я сам сабе хацеў нешта даказаць. Памятаю бацька прывёз мне кнігу Э. Лантэры «Пластычная анатомія». Я ў той момант маляваў акварэль і ў кнізе ўбачыў карцінку, дзе конь стаў на задніх нагах. Вырасціў перадаць яго анатамічны асаблівасці. Так захапіўся, што жыў гэтай работай.

Калі скончыў мастацкую школу, бацька падтрымаў маё жаданне вучыцца далей. Мы паехалі з ім у Мінск пасупаць у гімназію-каледж мастацтваў імя Івана Ахрэмчыка. Мама вельмі хвалявалася, што я паеду ў іншы горад і буду жыць асобна. Але бацька сказаў, што мне патрэбна асяроддзе, якое сфарміруе ў правільным кірунку. Паступіў у каледж і менавіта там знайшоў сяброў, свой Мінск, лепку і скульптуру ў вялікім яе разуменні. Тры гады ў каледжы вельмі паўплывалі на мой далейшы лёс.

Я толькі прыехаў у Мінск, і бацька даў мне грошы на ліццё. І я, будучы школьнікам, першы раз пайшоў у ліцейку, адліваў свае першыя работы з бронзы. Сам быў у цэху, сам рабіў фармавачную сумесь, адчуваў сябе героем. Гэта быў мой першы вопыт.

Я вельмі люблю Мінск. Помню, у юнацтве па праспекце шпацыраваў: ад вакзала да вуліцы Макаёнка. Будынікі на праспекце былі выфарбаваны ў шэры колер. Горад здаваўся брутальным. Я глядзеў на сталінскі ампір, і мяне неяк адштурхоўвала, а потым гэтыя адчуванні перарадзіліся ў любоў. Пачаў разумець, што гэта сімвал нашага горада.

— Чым запомніліся гады ў каледжы?

— Сябры, якія вучыліся са мной, — прафесіяналы: выдатны ілюстратар Павел Татарнікаў, адметны графік Ігар Гардзіёнак, таленавіты рэжысёр Дзяніс Скварцоў і многія іншыя.

Мы жылі адным калектывам, жылі мастацтвам і музыкай. Вельмі сябравалі з хлопцамі з музыкальнага аддзялення. Быў час рок-музыкі — Віктара Цоя, «Алісь», Барыса Грабеншчыкова. Слухалі ў майстэрні іх песні і ляпілі. Часта чыталі вершы. Памятаю выхад зборніка Анатоля Сыса. Для нас гэта было ўзрушэнне: з'явіўся ўнікальны малады беларускамоўны паэт. Мы ж прывыклі да класікаў: Янка Купала, Максім Багдановіч... А тут такое наватарства. Праз некаторы час я асабіста пазнаёміўся з паэтам. Шкада, што ён так рана пайшоў з жыцця.

Пасля каледжа быў перапынак. Я пайшоў на два гады ў войска. Але гэта не змяніла майго стаўлення да скульптуры: быў перакананы, што нават калі не паступлю ў Тэатральна-мастацкі інстытут, то ўсё роўна буду ляпіць або рэзаць па дрэве. Пасля войска ўсё ж такі паступіў. Успамінаю тэатральна-мастацкі як вялікае і светлае воблака, у якім мы ўсе, студэнты, растварыліся. Цяпер жа я не проста настальгірую — адкрываюся.

— Тэатральна-мастацкі — гэта таксама для вас асобнае маленькае жыццё?

— У нас наборы вучыліся толькі хлопцы — 7 чалавек. Панавала атмасфера здаровай канкурэнцыі.

Памятаю, малявалі аголеную мадэль. Прыхварэў на два дні, прыходжу на заняткі, а там усё ўжо намалевалі. Адрозна такая злосць з'явілася, сяджу і думаю: «Я вам дакажу».

Акадэмія — гэта прафесійнае асяроддзе. Не падлеткі і юнакі, а патэнцыйныя мастакі, у якіх павінна быць жыццё ў мастацтве. І ўжо відаць мастакоў з вялікім патэнцыялам і проста абыяцеляў. У працэсе навучання я мяняўся, захапляўся рознымі працэсамі. Мне вельмі падабалася маляваць аголеную мадэль. Пастаноўкі былі па 50 вучэбных гадзін. Вельмі пашанцавала з педагогам, я вучыўся ў Анатоля Яфімавіча Арцімовіча. Ён мне даў свабоду, пластычнае разуменне, бачанне скульптуры. Маё пластычнае нутро было вельмі карэктнае, тонкае. І Анатоль Яфімавіч з разуменнем ставіўся да таго, што я раблю. Я ўдзячны яму за тое, што ён не ціснуў сваім аўтарытэтам, хоць мог, а даваў парады, як рухацца і расці далей. Я ўдзячны лёсу, што ў акадэміі сустрэў гэтага чалавека.

Вядома, адзін з галоўных педагогаў у маім жыцці — бацька. У яго была заўсёды вялікая бібліятэка — каля 10 тысяч кніг. З ёй я праżyў сваё дзяцінства. Не было праблемы, дзе знайсці кнігу. Падыходзіш да паліцы, вось табе і «Свет амфібіяў», вось табе Рэмбрант, Барлах... Кнігі таксама з'яўляліся маімі настаўнікамі.

У акадэміі маё жыццё, як модна цяпер называць — «дзвіжуха», набрала абароты. Пачаліся капуснікі. Мы знаходзіліся ў артыстычным асяроддзі. Хадзілі глядзець спектаклі тэатральнага факультэта. Я вучыўся ў 90-я гады, вакол хаос і раздрай. Але наш дом пад назвай «акадэмія» ўсіх аб'ядноўваў. Нам было ўтульна, нават на вуліцу не выходзілі.

— А які прыйшоў разуменне, што вы адбыліся і можаце сябе называць скульптарам?

— Мне бацька заўсёды казаў: «Саша, скульптар — гэта пасля сарака». Калі я ў каледжы вучыўся, думаю, што ўжо геній, — якія тут сорок гадоў?! Потым акадэмія, тата тое ж самае казаў. Я думаю, колькі ж буду чакаць. А калі за сорок перасягнуў, зразумеў, што тата меў рацыю: скульптура — рэч доўгайграючая. Ёсць праекты, якія доўжацца гадамі. Думкі ды ідэі могуць рэалізоўвацца ўсё жыццё.

Калі ў акадэміі абаранялі дыплом, я рабіў персанальную выстаўку ў музеі Бембеля (зараз мемарыяльная зала ў будынку Беларускага саюза мастакоў), прысвечаную заканчэнню акадэміі. Выстаўлялася вялікая колькасць работ, у тым ліку дыпломная і скульптура «Святы Себасцьян». На адкрыцці Анатоль Яфімавіч сказаў: «Тут можна ўбачыць работу, вартую музея». І паказаў на яе.

Мінуў час. У 33 гады я занёс на адну з выставак «Святога Себасцьяна», і яе купіў Нацыянальны мастацкі музей. Тады адрозна ж патэлефанаваў Анатолю Яфімавічу і раскажаў, што яго прароцтва спраўдзілася. Я нічога не рабіў для гэтага — мастацтвазнаўцы самі выбралі. Гэта быў момант, які даў мне адчуванне, што кавалак жыцця, у якім я вучыўся, працаваў, пражыты нездарма. Ён дапамог мне зразумець, што я сапраўдны скульптар.

— У вас вялікая сям'я мастакоў. Як пазбегнуць канкурэнцыі і параўнанняў?

— Мы ніколі не цягаліся паміж сабой. Хутчэй энергія абменьвалася. Ва ўсіх нас бываюць розныя перыяды: хтосьці больш актыўны, хтосьці менш. Але мы навучыліся радавацца адзін за аднаго. Гэта мае малодшыя браты, і я іх люблю і заўсёды буду радавацца іх поспехам.

Мама нас вучыла быць разам. А ў дзяцінстве я гуляў з братамі. Або ў лес мы ішлі бульбу пчы, або малявалі — усё разам рабілі. Я старэйшы і заўсёды клапаціўся пра малодшых. Часам мог пабіць нават сваіх сяброў, калі братоў крыўдзілі. Мама нам прывіла паважлівае стаўленне адзін да аднаго.

— Вы некалькі разоў станавіліся кандыдатам на пасаду старшыні Беларускага саюза мастакоў і аказваліся на другім месцы. Не крыўдна?

— Напэўна, гэта быў стан, калі мне хацелася вывесці сябе з зоны камфорту. Хацелася падзяліцца думкамі, ідэямі з прафесійнай супольнасцю. Пра крыўду тут казаць наогул не варта, таму што я быў старшынёй секцыі скульптуры Беларускага саюза мастакоў два тэрміны. За гэты перыяд шмат чаго змог зрабіць. Мы з калегамі ажыццявілі выдатныя праекты, секцыя скульптураў цудоўна паказала сябе. З аднадушсямі Сяргеем Аганавым, Максімам Петрулём, Іванам Арцімовічам мы прайшлі вялікі шлях, зрабілі шмат каталогаў (выстаўкі праходзяць — і пустата, а каталогі дапамагаюць захаваць іх як гісторыю).

— Якое ваша стаўленне да скульптуры сёння?

— Я заўсёды любіў і люблю скульптуру. Гэта справа майго жыцця. Не люблю спяшацца, абдумваю кожную дэталю. Многае зроблена, але над многім яшчэ трэба паразважаць.

Вікторыя АСКЕРА

«Святы Себасцьян».

Культура мінулага на палотнах Станіслава Жукоўскага

Ён не выносіў, калі пішуць рускую прыроду, падганяючы яе пад палотны Сезана. Калі ён бачыў такія творы, рабіўся літаральна хворым. Гэта пра знакамітага мастака-перадзвіжніка Станіслава Жукоўскага. Сёння многія лічаць яго расійскім альбо польскім мастаком, але ж трэба адзначыць, што знакаміты аўтар нарадзіўся ў Гродзенскай губерні. У жыцці ён зрабіў важны выбар: насуперак волі бацькі вырашыў вучыцца жывапісу. Ніхто сёння не ведае, наколькі гэтае рашэнне было правільнае, ды ў гісторыі мастацтва імя Станіслава Жукоўскага, безумоўна, прагучала.

Бацька мастака належаў да радавітых польскіх шляхцічаў. Аднак быў пазбаўлены шляхецкіх правоў і шматлікіх маёнткаў за ўдзел у паўстанні 1863 года. Ці не таму стаў замкнёны і суровы? Яму не падабалася захапленне сына жывапісам. Маці ж, якая калісьці вучылася ў Парыжы, наадварот, выхоўвала ў сына вытанчанасць і пачуццё прыгажосці. Калі Станіславу споўнілася дваццаць гадоў, трэба было вызначацца, і юнак вырашыў стаць жывапісцам. Бацька так і не дараваў сыну і да апошніх дзён называў яго маларом. У Маскве Жукоўскі паступіў у адну з вядучых навучальных мастацкіх устаноў — Маскоўскае вучылішча жывапісу.

Пачаўся складаны, але цікавы перыяд. Настаўнікам Жукоўскага стаў знакаміты расійскі мастак Ісак Ільіч Левітан. Маладому аўтару часта даводзілася бываць у яго майстэрні і пераймаць вопыт, ён з цікавасцю асвойваў творчыя прыёмы, шукаў сваё. Ісак Ільіч лічыў будучага жывапісца сваім пераемнікам і вельмі ганарыўся, што малады талент апынуўся «ў яго руках».

Першыя прыступкі даваліся з цяжкасцю, але ж імкненне перамагло. Праз тры гады навучання Станіслаў Жукоўскі стаў удзельнікам Таварыства перадзвіжных мастацкіх выставак, а затым — і перадзвіжных праектаў. Творчасць Станіслава Жукоўскага становілася больш выразнай і індывідуальнай. Цікаваць аўтара да мастацтва была не проста ладом жыцця, але і яго сэнсам.

Імя творцы ў прамым сэнсе прагрыме-ла ўжо на пачатку 1900-х гадоў. У 1901-м Жукоўскаму прысвоілі званне класнага

мастака, якое дазваляла займаць афіцыйныя пасады на дзяржаўнай службе з прысваеннем класнага чыну. Ён пачаў задумвацца пра сваю ролю ў сучасным жывапісным працэсе. Дамагаючыся эфектных колеравых спалучэнняў, жывапісец імкнуўся «захаваць імгненне», яго хуткацечнасць і прыгажосць.

Сярод захапленняў творцы былі падарожжы, падчас якіх мастак любіў пісаць карціны. Неаднойчы ён бываў у Цвярской і Арлоўскай губернях, пісаў дваранскія гнёзды расійскай глыбінкі; пейзажы з маёнткамі і сядзібнымі інтэр'ерамі з непаўторным відам з акна — вось асноўны матэрыял работ Жукоўскага ў гэты перыяд. Таксама як і Ісак Левітан, Станіслаў Жукоўскі любіў пісаць з прыроды. Яму падабалася адчуваць водар прыроды, яе блізкасць і рамантызм. Неаднойчы крытыкі заўважалі, што мастак нават у самым знаёмым асяроддзі ствараў асобную планету, дзе мог знайсці ўнутраную свабоду. Асаблівым попытам карысталіся яго палотны са старымі паркамі, сядзібамі, асветленымі сонцам. Яго работы — гістарычныя пейзажы. Некаторыя дваранскія сядзібы нават рэстаўрыравалі па іх.

Значную ролю ў жыцці аўтара адыграла аб'яднанне «Свет мастацтва». Тут ён змог паўнаважна прэзентаваць свае пейзажы, зрабіць іх вядомымі і пазнавальнымі. 1907 год прыносіць Жукоўскаму званне акадэміка. З гэтага часу пачынаецца яго педагагічная дзейнасць: ён становіцца настаўнікам. Жукоўскі стварае ўласную мастацкую школу з тэрмінам навучання 2 гады. Дарэчы, у ёй з 1911 года навучаўся малады Уладзімір Маякоўскі. Увогуле, школа ў Маскве праіснавала да 1917 года. Спачатку яна размяшчалася ў гасцініцы «Санкт-Пецярбург», а пасля — у асабістым доме мастака на Бахрушына ў Казіцкім завулку. Школа не ставіла мэты даць прафесійную адукацыю — хутчэй падштурхоўвала развівацца і выбіраць свой шлях, асабліва тым, каму цяжка зрабіць першы крок.

Хоць Станіслаў Жукоўскі быў модны і меў прызнанне як мастак, ён заставаўся замкнёным, цяжка сыходзіўся з людзьмі і аддаваў перавагу вузкаму колу блізкіх сваякоў і сяброў. Галоўным яго захапленнем пасля мастацтва было паляванне. Паляваў ён у тым ліку і на мядзведзяў.

«Нацюрморт з бэзам».

Мастак не цікавіўся грамадскім жыццём, быў прыроджаным інтравертам, глядзеў пераважна ўнутр сябе і ў мінулае. Калі ж і выяўляў нейкую грамадзянскую цікавасць, то, галоўным чынам, да праблем захавання мастацкай спадчыны.

Самы складаны перыяд жыцця Станіслава Жукоўскага пачаўся пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі. Яго работы называлі «ідэйна шкоднымі», маўляў, яны апяваюць тугу па мінулым. Мастак з сям'ёй пераехаў спачатку ў Цвярскую губерню, пасля — у Вятку, а ў маі 1921-га вярнуўся ў вялікую маскоўскую кватэру. У 1923 годзе Жукоўскі выехаў у Польшчу.

Падчас акупацыі ў часы Другой сусветнай вайны Жукоўскі заставаўся ў Варшаве. Яго знакаміты сябар Іосіф Бродскі вельмі прасіў мастака вярнуцца

ў Маскву, але той не паслухаўся. Пасля разгрому Варшаўскага паўстання трапіў у лагер у Прушкуў, дзе восенню 1944 года загінуў і быў пахаваны ў агульнай магіле. Для Беларусі Станіслаў Жукоўскі, безумоўна, — важная і знакавая асоба. Гэта пацвярджаюць шматлікія выстаўкі, якія перыядычна праводзіць Нацыянальны мастацкі музей Беларусі. Апошняя з іх прадставіла Станіслава Жукоўскага як унікальнага мастака інтэр'ераў старых дамоў і асабнякоў з іх бібліятэкамі, гасцёўнямі, са старадаўняй мэбляй і партрэтамі. Майстар не проста ўзнаўляў на палатне рэальныя прадметы, сярод якіх прыходзіла жыццё іх удалальнікаў, а па аналогіі з пейзажам аднаўляў атмасферу іх эмацыянальнага быцця.

Вікторыя АСКЕРА

Энергія святла ў яркіх вобразах Аляксея Кузьміча

Яго называлі дзіваком і фантазёрам. Мала хто мог тады паверыць, што пра талент гэтага мастака будучы ведаць не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі. Аляксей Кузьміч належаў да творцаў, якія не ўмеюць самі сябе піярыць і раскручваць. Ён проста працаваў — аддана і ўпарта. І заўсёды казаў, што ўсе яркія падзеі жыцця былі нечаканасцю.

Ён нарадзіўся ў вёсцы Махро Іванаўскага раёна. У сваіх успамінах часта адзначаў, што ў дзень яго нараджэння — першага чэрвеня — вёска гарэла. Цэлымі засталіся толькі некалькі дамоў. Адзін з іх — дом франтавіка Васіля Кузьміча. Мастак расказваў, што памятае дзень свайго нараджэння.

У гісторыю беларускага мастацтва ён увайшоў як аўтар тысячнай калекцыі мадоннаў. Большай няма ні ў аднаго мастака ў свеце. Вобраз, які прайшоў праз усю яго творчасць, — з пасляваеннага дзяцінства. Мама і пяць сясцёр... Вясковыя ўдовы-суседкі, якія гадавалі дзяцей адны...

У гісторыі сусветнага мастацтва мадонны, якія плачучы, упершыню з'явіліся ў работах Аляксея Кузьміча. Гэта плач яго душы. Аднак у колеравай палітры мастака літаральна гарыць сонечная энергія: яна сагравае знутры. Мастацтвазнаўцы да сённяшняга часу называюць творцу беларускім Рафаэлем.

Актуалізаваць тэму, раскрытую ў далёкіх стагоддзях, — вельмі складаная задача. У Аляксея Кузьміча атрымалася, праўда, гэтаму ён прысвяціў усё жыццё. Але цяпер можна зупэўнена сказаць, што Кузьміч — з'ява ў беларускім мастацтве. Ён улаўляў

«Аблічча».

жанчыну, яе прыгажосць, ахвярнасць, высакародную боскую місію. Ён раскрываў свету чароўны вобраз жанчыны-беларускі, жанчыны-славянкі і праз гэта расказваў і пра нашу краіну. Дарэчы, галоўнай музай мастака была яго жонка Інэса.

Зорка Аляксея Кузьміча запалілася ў 1989 годзе. Тады, пасля феэрычнай прэзентацыі творчасці Ільі Глазунова,

творцу прапанавалі прадставіць свае работы ў Палацы мастацтваў: ню ўваходзіла ў моду. Выбух быў нечаканы: ніхто яшчэ не мог асэнсаваць, што малавядомы аўтар паўтарыў поспех папулярнага Глазунова.

Аляксей Кузьміч жыў у сваёй рэальнасці, яму падабалася асэнсоўваць значныя праблемы. Адною з ключавых у творчасці мастака была тэма быцця і адзінства славянскіх народаў. Ёй прысвечаны цэлы цыкл карцін, куды ўваходзяць палатно «Русь Святая», цыкл «Русь, якая палае», «Мадонна Кіеўскай Русі» і іншыя. Для Аляксея Кузьміча існавала адзінае паняцце гістарычнай Русі, неаддзельнае ад яго любімай Радзімы.

На працягу 10 гадоў аўтар працаваў над стварэннем знакамітай серыі партрэтаў акцёраў Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Купалаўцы». Кожны вобраз прадуманы да дробязяў, мастак па-майстэрску тонка і дакладна перадае характары мадэляў. Пэндзлю майстра таксама належыць галерэя партрэтаў вядомых асоб Беларусі: Віктар Тураў, Міхаіл Пташук, Барыс Луцэнка. Кузьмічу пазіравалі Стэфанія Станюта і Галіна Макарава. Што б ні пісаў мастак, ён пазнавальны па колеравай гаме: заўсёды светлыя, залацістыя фарбы перадаюць унутраны свет мастака.

На радзіме жывапісца цяпер працуе мастацкая галерэя Аляксея Кузьміча (адкрылася ў 2014 годзе), дзе прадстаўлена больш чым паўсотні работ. Сюды прыязджаюць людзі з розных краін свету, каб убачыць тое яркае святло, якім было насычана творчае жыццё Аляксея Кузьміча.

Вікторыя АСКЕРА

Экскурс у віртуальнасць

Новы праект на партале Нацыянальнай бібліятэкі

Сярод таленавітых творцаў, сапраўдных майстроў вылучаецца імя кампазітара, дырыжора і педагога Станіслава Манюшкі, жыццё і лёс якога непарыўна звязаны з беларускай зямлёй. 5 мая 2019 года грамадскасць Беларусі адзначыла 200-годдзе з дня нараджэння кампазітара, а сам юбілей быў уключаны ў Спіс памятных дат ЮНЕСКА. Нацыянальная бібліятэка Беларусі не засталася ўбаку ад святкавання такой значнай даты і ў мінулым годзе падрыхтавала маштабны віртуальны праект «Станіслаў Манюшка. Музычны рамантык з Міншчыны».

Ідзе час, рыхтуюцца новыя рэсурсы, адзначаюцца іншыя юбілеі, але імя С. Манюшкі па-ранейшаму гучыць. 5 мая быў чарговы дзень нараджэння кампазітара, і мы зноў яго згадваем.

Галоўная мэта праекта — папулярызацыя спадчыны Станіслава Манюшкі, прадстаўленне фондаў бібліятэкі, вызначэнне ролі кампазітара ў развіцці беларускай культуры. Сабраная інфармацыя дазваляе адказаць на пытанне: «Кім з'яўляецца Манюшка менавіта для нас, беларусаў?»

Праект мае асветніцкі характар і ўпершыню прадстаўляе сабраны ў значным аб'ёме матэрыял у фармаце агульнадаступнага, некамерцыйнага рэсурсу, прызначанага для шырокага кола карыстальнікаў: вучняў, студэнтаў, настаўнікаў агульнаадукацыйных, музычных, мастацкіх школ, выкладчыкаў універсітэтаў, супрацоўнікаў устаноў культуры і г. д.

Сабраны матэрыял уключае больш чым 700 крыніц з розных калекцый Нацыянальнай бібліятэкі. Сярод іх — кніжныя выданні, ноты, аўдыявізуальныя матэрыялы (грамплацінкі, аўдыякасеты, кампакт-дыскі), артыкулы з газет і часопісаў. Сапраўдным падарункам для наведвальнікаў, асабліва для прафесіяналаў, будуць 50 выданняў, якія маюць спасылкі на алічбаваныя копіі дакументаў.

У сувязі з тым, што матэрыял вельмі разнастайны, мы вырашылі зрабіць яго як мага больш зручным і простым для выкарыстання і падзялілі на 5 раздзелаў: «Асоба С. Манюшкі ў беларускай культуры», «Музычная спадчына кампазітара», «Творы С. Манюшкі на беларускай сцэне», «Ушанаванне памяці» і «Крыніцы».

У першым раздзеле «Асоба С. Манюшкі ў беларускай культуры» сабраны звесткі пра кампазітара, яго паходжанне і карані, творчыя стасункі з выдатнымі дзеячамі беларускай культуры. Матэрыял аздабляюць ілюстрацыі, напрыклад, малюнк Чэслава Манюшкі, бацькі кампазітара, які быў мастаком-амагарам. Праз гэтыя, магчыма, малавядомыя для некаторых малюнк можна апынуцца ў Мінску сярэды XIX стагоддзя, пабываць у доме Манюшкаў сярод родных і сяброў кампазітара, папрысутнічаць на музычных вечарынах, што ладзіліся ў іх сям'і.

Таксама мы не змаглі пакінуць без увагі пяшчотныя адносіны Станіслава і яго жонкі Аляксандры, з якой

Л. Ран «В. Дунін-Марцінкевіч і Станіслаў Манюшка». 1984. Палатно, тэмпера.

яны пражылі разам трыццаць гадоў. Пра гэта карыстальнікі могуць даведацца з лістоў кампазітара, якія прадстаўлены ў перакладзе з польскай мовы на беларускую ў выданні «Ліставанне...», падрыхтаваным літаратурнаўцамі і пісьменнікам Язэпам Янушкевічам.

«Музычная спадчына» прадстаўляе матэрыял, які абагульняе шматгранную спадчыну Станіслава Манюшкі. Раздзел ілюструюць фрагменты са шматлікіх музычных твораў кампазітара ў выкананні беларускіх музыкантаў і вядомых калектываў, такіх як Дзяржаўны акадэмічны народны аркестр імя І. Жыновіча, ансамбль салістаў «Класік-Авангард» пад кіраўніцтвам У. Байдава і іншых.

Трэба падкрэсліць, што Станіслаў Манюшка быў сусветна вядомым кампазітарам, яго творы выконваліся і выдаваліся, але для нас найбольш важным з'яўлялася збіранне яго выданняў у рамках адзіных дзяржаўных межаў XIX стагоддзя. Таму ў гэтым раздзеле прадстаўлены вокладкі і поўныя тэксты некаторых віленскіх выданняў: гэта прыжыццёвыя нотныя і кніжныя помнікі XIX стагоддзя, якія захоўваюцца ў фондах нашай бібліятэкі, а таксама бібліятэкі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, з якімі мы супрацоўнічалі.

Таксама шмат віленскіх выданняў Манюшкі знаходзіцца ў адкрытым электронным рэсурсе POLONA, з якім мы шмат працавалі. У праекце змешчаны вокладкі і спасылкі на гэты рэсурс, дзе карыстальнікам прадстаўлены поўныя тэксты твораў кампазітара.

У межах трэцяга раздзела «Творы С. Манюшкі на беларускай сцэне» мы ўпершыню сабралі вялікі пласт вельмі каштоўнага і раней грунтоўна не прадстаўленага матэрыялу, які датычыцца пастановак твораў кампазітара ў Беларусі з XIX стагоддзя (яшчэ пры яго жыцці) і да сучаснага перыяду. Тут сабраны шмат інфармацыі з газет і часопісаў, фотаздымкі, напрыклад, эскізы дэкарацый Паўла Масленікава да оперы «Страшны двор», эскізы касцюмаў Яўгена Ждана да оперы «Галька», якія былі прадстаўлены Музеям гісторыі тэатральнай і музычнай культуры.

Чацвёрты раздзел «Ушанаванне памяці» вельмі шматгранны, яго можна назваць праектам у праекце. Мы сабралі вялікі матэрыял і фотаздымкі па розных напрамках ушанавання: гэта помнікі і мемарыяльныя дошкі, дзе карыстальнікі пазнаюць і наш мінскі помнік; музейная і выставачная дзейнасць; музычна-тэатралізаваныя мерапрыемствы; шматлікія прысвячэнні Манюшцы яго сучаснікаў і нашчадкаў. Найбольш яркавыя прыклады: музыказнаўчая праца Напалеона Орды «Gramatyka muzyki», музычныя творы Фларыяна Міладоўскага, Камілы Марцінкевіч; прысвячэнні Уладзіслава Сыракомлі, Адама Плуга, Алеся Марціновіча, Віктара Шніпа... Асобную ўвагу прыцягнуць рэпрадуцыі твораў беларускіх мастакоў, дзе ўвасоблены вобраз Станіслава Манюшкі. У прыватнасці, гэта работы Уладзіміра Стальмашонка, Лазара Рана, Васіля Ціханава, Віктара Альшэўскага, Віктара Барабанцава, Міхася Будаева.

У апошнім раздзеле «Крыніцы» прадстаўлены вокладкі і спісы, куды ўваходзіць вялікая колькасць сабранага нам матэрыялу.

Спадзяёмся, што кожны карыстальнік знойдзе сваю кнігу ці музычны твор, які не пакіне аб'якавым. Для кагосьці стануць сапраўдным падарункам ноты, што нам удалося набыць, — гэта алічбаваныя рукапісныя калекцыі Эдварда Гірдо, які працаваў арганістам Нясвіжскага фарнага касцёла.

Наведвальнікаў чакае і цікавы тэст з 10 пытанняў пра жыццёвы і творчы шлях кампазітара.

Такім чынам, з дапамога сабранага матэрыялу мы падкрэсліваем сувязь Станіслава Манюшкі з Радзімай, яго ролю ў беларускай музыцы і спадзяёмся, што наш праект будзе карысным для беларусаў і па-спрыяе цікавасці да нацыянальнай культуры.

Запрашаем да знаёмства з праектам на www.nlb.by/!

Юлія АМОСАВА

Свята патрыётаў мастацтва

Ва ўмовах няпростай сітуацыі ў свеце нават самыя значныя для розных устаноў мерапрыемствы праходзяць у нязвыклых фарматах. У нечым гэтыя формы ўзаемадзеяння абмяжоўваюць, а ў нечым, наадварот, дазваляюць раскрыць новыя грані. Вялікі тэатр Беларусі хутка адаптаваўся да няпростай сітуацыі.

З пачатку мая ў сацыяльных сетках праходзіць акцыя Белтэлерадыёкампаніі #ЗАЛАТЫФОНДБТ, у межах якой глядачам становіцца даступны не толькі мастацкія і дакументальныя фільмы з архіваў Белтэлерадыёфонду, але і легендарныя пастаноўкі мінулых гадоў Вялікага тэатра. Нядаўна, 25 мая,

Вялікі тэатр адзначыў чарговы дзень нараджэння. Хаця дата не юбілейная, калектыву не мог абмінуць гэтую падзею. Супрацоўнікі падрыхтавалі відэапраект, з якога глядачы могуць даведацца пра ўнутранае жыццё тэатра, убачыць унікальныя кадры з закулісся. У відэапраекце многія артысты дзеляцца думкамі і ўспамінамі пра тэатр, гавораць словы ўдзячнасці, выказваюць радасць ад таго, што звязалі жыццё з тэатрам. Гэта — Валянцін Елізар'еў, Ніна Казлова, Ніна Ламановіч, Юрый Траян, Аксана Волкава, Таццяна Шамятовец і іншыя.

«Я шчаслівы, што звязаў сваё жыццё з Вялікім тэатрам Беларусі. Тут жыць неверагодныя людзі, сапраўдныя патрыёты мастацтва. У кабінетах, калідорах і найперш на сцэне пануе творчасць. Я прыходжу сюды кожны дзень, адчуваю гэты тэатр кожнай клеткай, — гэта вядомы пачуццям мастацкі кіраўнік тэатра Валянцін Елізар'еў. — І я думаю, што кожны, хто ўваходзіць сюды праз службовы ўваход, мае магчымасць прысвяціць сябе вялікаму мастацтву, а кожны, хто ўваходзіць праз парадны, — спрычыніцца да мастацтва. Усё, што нараджаецца паміж сцэнай і глядацкай залай, — вялікае шчасце сутворчасці, якое і ёсць сапраўднае мастацтва».

Дадаткам да відэапраекта, своеасаблівым падарункам і для тэатра, і для глядачоў стаў невялікі святочны канцэрт, які запісалі артысты. Анастасія Масквіна выканала бардаўскія песні пад гітару, Анастасія Малашкевіч — арыю «The summer time» з оперы Джорджа Гершвіна «Поргі і Бес». Саліст балета Іван Савенкаў прадэманстраваў свой музычны талент. Тарас Прысяжнюк і Марта Данусевіч разам выканалі песню «You are my miracle», а Анастасія Малашкевіч і Дзмітрый Шабеца — беларускую «Купалінку». Харэаграфічную імпрывізацыю ў добра вядомым глядачам фэатэатра прадставіла балерына Кацярына Алейнік. Напрыканцы канцэрта Андрэй Валенці праспяваў частку песні «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю...» Акампаіравалі салістам тэатра артысты аркестра Марыя Токар і Ларыса Церахава, а духавыя сола выконвалі Дзмітрый Гарбачук і Дзяніс Парэчын.

Усе канцэрты і пастаноўкі ў тэатры адменены да верасня, але артысты ўжо пачалі падрыхтоўку да наступнага сезона. Цяпер у тэатры вядуцца рэпетыцыі двух новых спектакляў — балета «Пер Пюнт» на музыку Э. Грыга і оперы «Вілісы. Фатум» Дж. Пучыні. Гэтая опера стане рэжысёрскім дэбютам спявачкі Аксаны Волкавай.

Дар'я СМІРНОВА

Марта Данусевіч і Тарас Прысяжнюк.

Паралельныя сусветы

Што яшчэ мы не ведалі пра Максіма Багдановіча?

Чалавек жыве і не задумваецца, якія тонкія павязі трымаюць яго на зямлі і як лёгка ўсё можа абарвацца. Гісторыя Багдановіча крыху іншая: спадчынная хвароба праявілася ў Максіма рана, і пэўны час ён жыў, добра ўсведамляючы свой кон, усю каштоўнасць і хуткацечнасць жыцця. Гэта, з аднаго боку, разбурала яго, але з іншага — штурхала да больш стараннай работы, бо часу на выпраўленне памылак ён у запасе не меў.

Плёнам гэтай напружанай працы з'явіліся тры тамы поўнага збору твораў і памяць па сабе, якая натхніла не аднаго суайчынніка на тое, каб быць беларусам не толькі па нараджэнні, але і па духу. Калі мы згадваем Максіма Багдановіча ў чарговя ўгодкі яго смерці, адчуваем святло, няхай і з адценнем суму...

Сёлета споўнілася 103 гады, як сышоў у іншы свет класік беларускай літаратуры. Радасна, што гэтую дату мы адзначылі не толькі з урачыстымі прамовамі, але і знаходкамі, якія дапамогуць лепей зразумець нашага героя.

Ініцыятывы бібліятэк і архіваў па ўсім свеце дазволілі даследчыкам атрымаць доступ да матэрыялаў, якія з той ці іншай прычыны раней былі недасяжныя. Скарысталіся такой магчымасцю і супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча: дзякуючы лічбавым фондам Дзяржаўнага архіва Яраслаўскай вобласці ўдалося заняцца дэталёвым вывучэннем прэсы, у якой друкаваўся Максім Багдановіч, і гэтая работа дала плён.

Яшчэ ў 1984 годзе Міхасём Пазняковым, дырэктарам Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, быў выяўлены ліст супрацоўніка газеты «Голас», у якім сярод іншага можна было прачытаць: «Максім Адамовіч жарыць фельетоны пад псевдонімом Ів. Февралев». Гэта дазволіла атрыбуціраваць некалькі невядомых да гэтага публікацый Багдановіча. Іх можна пабачыць у раздзеле «Мастацкая проза» і «Публіцыстыка» Поўнага збору твораў. Але, як высветлілася, знойдзена было далёка не ўсё.

Цяпер з вялікай доляй верагоднасці мы можам сцвярджаць, што Максіму Багдановічу належаць яшчэ адзінаццаць нататкаў, падпісаных псеўданімам «Ів. Февралев» і вытворнымі ад яго крыптанімамі, а таксама крыптанімам «М.Б.».

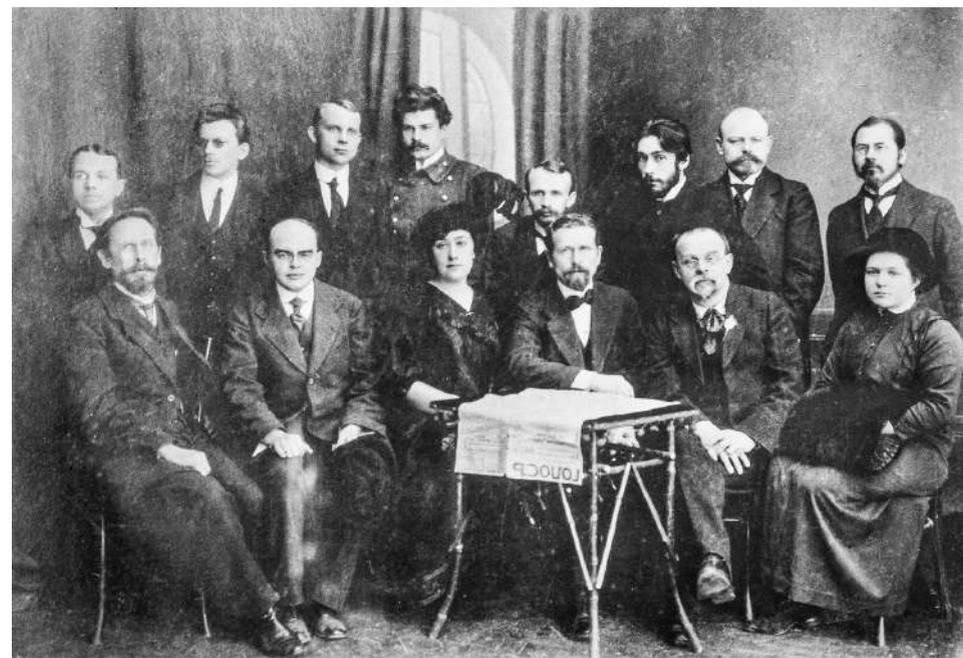
Гэта рознатэматычныя матэрыялы другой паловы 1916 года, якія паказваюць Максіма Адамовіча як тэатральнага аглядальніка, карэспандэнта і публіцыста, а таксама апісваюць займальныя падзеі яго жыцця, пра якія раней не было нічога вядома.

Так, з замалёўкі «Небылая наваліца» («Небылая гроза») мы ведаем, што ў памяшканне, дзе месцілася

Праз публікацыі ў «Голасе» цяжка вызначыць, што насамрэч займала думкі пісьменніка. Але, як ва ўсялякім правіле, тут ёсць выключэнні. Сярод знаходак варта вылучыць нататку «Юбілей кнігі» 1914 года, прымеркаваную да 350-годдзя «Апостала». Максім Багдановіч распавядае пра абставіны стварэння першай друкаванай рускай кнігі, але паралельна з гонарам акцэнтую ўвагу на тым, што на беларускіх землях яна з'явілася значна раней, што іх папярэднікам на ніве кнігадрукавання ва Усходняй Еўропе быў выбітны майстар кніжнай справы, а па сумяшчальніцтве «доктар у лекарскіх навуках» Францыск Скарына.

газета «Голас», падчас моцнай наваліцы трапіла маланка. Праз дэталёвае апісанне можна зрабіць выснову, што пісьменнік у гэты час там прысутнічаў, бачыў на свае вочы, як тушылі друкарскі станок, які загарэўся ў суседнім будынку, як паўсюль дымілася праводка і лічыльнікі, адчуваў наэлектрызаванасць паветра, як у паніцы бегалі людзі, напалоханыя шаравой маланкай, што пэўны час лётала ў двары рэдакцыі «Голасу». Зразумела, што падзея вельмі ўразіла аўтара, бо перад намі ўзрушанае жывое апісанне, якое дае амаль поўны эффект прысутнасці.

Як рэпарцёр і культурны аглядальнік Багдановіч раскрываецца праз серыю нататкаў, прысвечаных «Інтымнаму тэатру мастацкіх мініячур», які на працягу летніх месяцаў забаўляў яраслаўскую публіку. Перад намі своеасаблівыя справаздачы. Некалькі лёгкіх п'ес за вечар, музычныя і танцавальныя нумары, часам выкананыя больш старанна, часам крыху неахайна, але ўсё адно міла. Добрая магчымасць лёгка бавіць вечар. Не выключана, што нататкі мелі і пэўны рэкламны характар, бо з'явіліся тады, калі першая ажыятацыя прайшла і трэба было ізноў крыху падагрэць інтарэс да тэатра. Можна сказаць, што інфармацыйным партнёрам тэатра быў «Голас»: амаль у кожным нумары друкаваліся новыя афішы.

Рэдакцыя газеты «Голас». 1915—1916 гг.

Такую практыку можна было прасачыць і за рэкламай іншых тэатральных і цыркавых прадстаўленняў. Выяўленыя публікацыі пераклікаюцца з ужо вядомай замалёўкай «Около театра миниатюр», датаванай тым жа перыядам. Але ў ёй увага была скіравана больш на публіку, чым на выступоўцаў і тое, што адбывалася на сцэне.

У гэты час графік Багдановіча-журналіста сапраўды напружаны. Калі праглядаець хроналогію публікацый, то пабачым, што амаль кожны вечар ён наведвае тое ці іншае мерапрыемства і неўзабаве друкуе альбо рэцэнзію, альбо справаздачу, альбо стэнаграму, замалёўку. Часам у адным нумары з'яўлялася адразу некалькі публікацый. Такая актыўнасць не вельмі пасуе вобразу смяротна хворага паэта, і, пэўна, напружаная праца мела канкрэтныя мэты. Можна меркаваць, што ў Максіма былі планы па ўладкаванні свайго жыцця на новым месцы, і для рэалізацыі гэтага патрэбны былі грошы. Плацілі, дарэчы, яму, як і ўсім у газеце, 2—3 капейкі за радок у калонцы (ад 1 да 4 рублёў за матэрыял).

Можна падацца, што ў асноўным змест іх быў не вельмі сур'ёзны, і гэта цалкам справядліва, але, як у любой газеце, кожны супрацоўнік звычайна вядзе свой кірунак. Тое ж было і з Багдановічам. Часцей за ўсё ён з'яўляўся ў рубрыцы

«Бібліяграфія», дзе даваліся сціплыя характарыстыкі новых выданняў, у рубрыцы «Маленькі фельетон». Былі ў яго «замалёўкі з прыроды», справаздачныя публікацыі сходаў, гарадскіх і судовых пасяджэнняў, дзе трэба было выступаць хутчэй стэнаграфістам, чым аўтарам. Але за ўсё руцінай мы можам пабачыць асобу, са сваёй пазіцыяй і перакананнямі.

Вялікім пачуццём грамадзянскай адказнасці прасякнута нататка «Неадкладная справа» («Неотложная задача»). Максім Багдановіч запрашае людзей наведваць сход, дзе будуць абмеркаваны пытанні дапамогі інвалідам вайны, якіх сотні тысяч, калі не мільёны, было ў тую пару па ўсёй Расійскай імперыі. Ён нагадвае, што грамадзянская супольнасць нясе адказнасць за лёс пацярпелых ад вайны, бо вайна распачы-

Нумары газеты «Голас». З фондаў Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

пра што ў дасціпнай форме, з іроніяй распавядае аўтар. «Варэнікі, нягледзячы на вялікія кошты скуры, як быццам бы зробленыя з апошняй», «клёцкі сырыя, бліны сырыя; увогуле пасля абеду адчуваеш сябе блага», «ці вернецца былы касір? Калі не вернецца — ці вернецца старыя парадкі?», — цытуе Багдановіч кнігу скаргаў, а дзесьці на другім-трэцім плане ў яго тэксе адчуваецца самота, што хутка аўтару давядзецца назаўсёды пакінуць гэтыя сцены. Дарэчы, на цяперашні час гэта апошняя вядомая публікацыя Максіма Багдановіча, якую ён надрукаваў у газеце «Голас» 23 верасня 1916 года, перад тым, як з'ехаць на радзіму. Зразумела, што яна магла выйсці пасля таго, як Максім з'ехаў, але тое малаверагодна, бо звычайна матэрыялы ў газеце друкаваліся вельмі аператыўна: штодзённым фармат вымагаў адпаведных форм працы. Але, прынамсі, мы маем яшчэ адно сведчанне, што Багдановіч выправіўся ў Мінск не раней за 23 верасня.

Праз публікацыі ў «Голасе» цяжка вызначыць, што насамрэч займала думкі пісьменніка. Але, як ва ўсялякім правіле, тут ёсць выключэнні. Сярод знаходак варта вылучыць нататку «Юбілей кнігі» 1914 года, прымеркаваную да 350-годдзя «Апостала». Максім Багдановіч распавядае пра абставіны стварэння першай друкаванай рускай кнігі, але паралельна з гонарам акцэнтую ўвагу на тым, што на беларускіх землях яна з'явілася значна раней, што іх папярэднікам на ніве кнігадрукавання ва Усходняй Еўропе быў выбітны майстар кніжнай справы, а па сумяшчальніцтве «доктар у лекарскіх навуках» Францыск Скарына. Аўтар паказвае гісторыю «Апостала», паглыбленасць у матэрыял і гістарычны кантэкст, а таксама прыярытэты каштоўнасцей для яго асабіста. Максім аддае даніну павагі працы Івана Фёдарова, але ў першых шэрагах у яго зусім іншыя героі. Жыццё ў паралельных сусветках, якое рэдка калі разумелі нават сваякі і найбліжэйшыя сябры. Дзіва, што яго стрыечны брат Пётр Гапановіч апісваў гэтую замкнёнасць як жыццё ў «падвойнай абалонцы». Тут і дзесьці далёка, ва ўяўнай Бацькаўшчыне.

З поўнымі тэкстамі і каментарамі да іх можна пазнаёміцца на старонках Літаратурнага музея Максіма Багдановіча ў сацыяльных сетках альбо ў часопісе «Нёман», які з'явіцца ў друку летам.

Справа пошуку публікацый Максіма Багдановіча працягваецца, і будзе спадзявацца, што нас чакаюць новыя адкрыцці. Бо як яшчэ можна аддзячыць лёсу за ўсведамленне, што «мы — гэта мы», як не збіраннем, ушанаваннем памяці пра асоб, чыя творчасць і адданасць Радзіме паслужыла таму, што Беларусь жыве і сёння.

Міхал БАРАНОЎСКИ

Вынікі

Шлях, значны для паэзіі

Яшчэ на пачатку літаратурнай дзейнасці ў вершы, што адкрываў першую кнігу, Васіль Зуёнак агучыў сваё накіраванне, прадчуванне асаблівай сваёй місіі ў Слове — злучыць мінулае з будучыняй: «Бо ўсіх пачаткаў я — працяг // І ўсіх працягаў я — пачатак».

Ва ўсіх даведніках днём нараджэння паэта пазначаны 3 чэрвеня 1935 года. Але на самай справе сялянская сям'я Васіля і Куліны Зуёнкаў у вёсцы Мачулішча па тым часе Халопеніцкага раёна парадавалася дзіцяці 3 ліпеня. Блытаніна з дакументамі — звычайная для даваеннага часу з'ява. Калі будучы пісьменнік атрымліваў пасведчанне аб нараджэнні, камісія з трох жанчын, якая вырашала, ці адпавядае рэальны ўзрост чалавека заяўленаму году нараджэння, дату пазначала з дакладнасцю да паўгоддзя. Запісалі: 1-е паўгоддзе 1935 года. Пры атрыманні пашпарта дату нараджэння запісвалі са слоў асобы. Васіль Зуёнак гаворыць: «3 ліпеня». У яго запыталі: «Як жа ліпеня, калі гэта ўжо 2-е паўгоддзе, а ў пасведчанні пазначана 1-е?» Што рабіць? Паралілі: «А вы перасуньце на месяц, будзе 3-га чэрвеня». З тых часоў творца адзначае два дні нараджэння: афіцыйны і сямейны...

Адметнасцю творчага пошуку пісьменніка з'яўляецца яго надзвычайная патрабавальнасць да сябе і да Слова. Калі першы верш ён надрукаваў у 1952 годзе (у раёнцы), то першы зборнік лірыкі выйшаў больш чым праз дзесяцігоддзе — толькі ў 1966-м. У чым прычына такога працяглага маўчання? Васіль Зуёнак патлумачыў: тады ў модзе былі «трафарэтныя», неперажытыя вершы. «Адчуў: гэта — не маё, чужое мне...» Але дапытлівая, патрабавальная муза ўвасобілася ў іншым: як супрацоўнік рэдакцыі газеты «Піянер Беларусі» Васіль Зуёнак шмат пісаў для дзяцей. Дзіцячыя публіцыстычныя матэрыялы былі і захапляльнымі, і ішлі ад душы. Пацвярджэннем з'яўляецца кніга нарысаў і замалёвак «Любіць прыроду — любіць Радзіму».

Цяпер творца зусім не шкадуе, што не спытаўся тады з выданнем: «Затое кнігу вершаў "Крэсіва" заўважыў Уладзімір Караткевіч, напісаў на яе рэцэнзію, чым ганаруся», — успамінае В. Зуёнак. «Перад намі паэт. Паэт

адметны, свежы, паэт са сваім зрокам, са сваім адкрытым гукам жыцця слыхам і адкрытым болю і любові сэрцам», — значылася ў рэцэнзіі на кнігу вершаў В. Зуёнка «Крэсіва».

Васіль Зуёнак з цеплынёй і радасцю згадвае сяброўства з Уладзімірам Караткевічам, адзначае: «Ён быў вельмі дакладным, у яго творах кожнае слова, кожны знак прыпынку былі на сваім месцы. А тут у яго фразу з рэцэнзіі (працытаваную вышэй. — **Заўв. аўтара**), відаць, з-за карэктарскага недагляду (ці звышпільнасці) трапіла лішняя коска, якая сэнсава разбіла выказванне на часткі (паміж словамі "жыцця" і "слыхам". — **Заўв. аўтара**)...» Па просьбе В. Зуёнка ў пазнейшых цытаваннях і выданні новага Збору твораў Уладзіміра Караткевіча коску прыбралі.

Дарэчы, ці не ўсе пазнейшыя крытыкі з лёгкай руки Караткевіча, ужо і не злічыць колькі разоў, цытавалі верш Зуёнка з яго першага зборніка «***Ніхто не пачуў: // Яблык упаў дасвеццем...».

Праблемна-тэматычныя абсягі паэзіі Васіля Зуёнка надзвычай шырокія: ад вясковай хаты ў «ільняной старонцы» да касмічных прастораў, ад побыту звычайнага чалавека з яго халопеніцкай яблыняй і малельнай рукамі да лёсу нацыі з яе трагедыямі, ад маленькай былінкі ці кнігаўкі да «галактычных» філасофскіх праблем, ад гістарычных нетраў да праекцый у будучыню. Вобразы і матывы, раскрытыя ў першым зборніку, за доўгі творчы шлях набылі яшчэ глыбейшае раскрыццё, эмацыянальнае напаўненне і мастацкае напружанне. На творчым рахунку аўтара больш ад дзясятка зборнікаў паэзіі, ёсць гумар, літаратурна-крытычныя артыкулы, шмат кніг для дзяцей, мноства перакладаў, узнагароды прэміямі, у тым ліку Дзяржаўнай прэміяй БССР ім Янкі Купалы (1982) за паэму «Маўчанне травы». Як пісьменнік падкрэсліў у размове, на агульначалавечыя матывы ён выйшаў праз асабістае. Не варта спрабаваць казаць ад імя

Фота Кастуся Дробіва.

ўсіх, — перакананы творца. «Лепш сказаць пра тое, што хвалюе цябе...»

З цікавасцю сочыць Васіль Зуёнак за публікацыямі маладзейшых калег па пярэ, якія прыйшлі ў літаратуру ў 1980—1990-х гадах. Радуюцца, калі бачыць развіццё і ўдасканалванне. А вось матывы і вобразы паэзіі апошняга пятнаццацігоддзя, лічыць творца, яшчэ толькі адкрываюць тую старонку, якая ў заходніх паэтаў даўно перагорнута. Туманныя і неканкрэтныя сентэнцыі, якімі перапоўнены творы маладых, не заўсёды да душы. «За радком Ясеніна, Блока ці Багдановіча бачыш канкрэтнага чалавека. Які ідзе па вуголі, — перакананы юбіляр. — А многія радкі цяперашніх маладзёнаў як быццам усе аднолькавыя, нагадваюць агульна-туманнае пляценне. Але для якой мэты? Калі, напрыклад, павук пляце павуціну, то ён мае мэту злавіць муху... Тут жа мэтай павінна быць раскрыццё сваёй душы, а не адарванае ад жыцця філасофстваванне...» Гэтая сітуацыя, на думку пісьменніка, з'яўляецца вынікам таго, што ў маладых няма дастаткова моцнага грунту. Трэба верыць сабе і пісаць пра ўласныя трывогі. Гэта шлях, які будзе значны для паэзіі...

Яна БУДОВІЧ

Пацеха з меха

Васіль ТКАЧОЎ

Ахвяра рэтра

Гумарэска

Сяржук Зацэпкін, журналіст раённай газеты, з'явіўся на свет Божы пасля таго ўжо, як распаўся СССР. Аднак ён чамусьці больш за іншых, нават за Віктара Пятровіча, які даўно на пенсіі, але яшчэ працуе, шкадуе той час і з непрыхаваным сумам раз-пораз узгадвае яго. Бывае, адкінецца на спінку крэсла і са смакам прамовіць:

— Вось раней быў час дык час! Да распаду. Скажы, Пятровіч?

Віктар Пятровіч — чалавек нешмат-слоўны, ён больш майстар пісаць добрыя артыкулы, але каб задаволіць чарговы парыву суседа па рэдакцыйным пакойчыку, адмахваецца:

— А ты адкуль ведаеш? Ты ж не жыў тады нават. Што было, тое знікла. Працуй.

— Эх, жыццё! Каму сёння нашы заметкі патрэбны? — неўзабаве зноў не вытрымлівае Зацэпкін. — А ў той час са сваім ганарарам я выходзіў бы з дому як самы шчаслівы, самы багаты чалавек. За адзін рубель можна было набыць, ты ж

сам казаў, Пятровіч, стос газет, пачак цыгарэт з фільтрам, перакусіць у сталойцы альбо куваль піва апрастаць. Га? Як? Чаму маўчыш, аскал наш рэдакцыйны?

Віктар Пятровіч не вытрымлівае, бо ў апошні час малады калега яго і сапраўды дастаў, як кажуць, па поўнай:

— Супакойся. Працуй. Раней было шмат чаго добрага, але сёння, перакананы, мы жывём лепш. Намнога. Ты вунь на іншамарцы сюды прыкаціў...

Малюнак з сайта kommersant.ru.

— Ну, дык... сабраў васьмь... А чым я горшы за іншых?

— Але хацеў бы я пабачыць цябе ў тых ж сямідзясятых-васьмідзясятых гады за рулём! Не атрымалася б. Бо чарга была на легкавікі — ого! Канца не відаць. Ды і дзе б ты грошай узяў, блазнюк? Каб набыць гэтую іншамарку, тваім бацькам у вёсцы давалася б збыць усю жыўнасць і хату ў прыдачу. А ў наш час ты за паўгода сабраў грошай на аўто, няхай і патрыманае. Аднак жа ездзіш. Чаму маўчыш?

На гэтым размова заканчваецца. На другі ці трэці дзень Зацэпкін зноў бярэцца за сваё. Каб жа ён хоць аднаму Віктару Пятровічу назаліў. Дзе там! Дабраўся нават да рэдактара Мікіценкі. Сустрэў неяк яго ў калідоры і ні з таго ні з с'яго заяўляе:

— Вось раней было!..

— А што раней было? — зацікавіўся галоўны і прыпыніў хаду. — Ну-ну, дагаворвай. Я слухаю.

Зацэпкін пачынаў загінаць пальцы перад носам шэфа:

— Першае: я за тры капейкі мог купіць у шапіку «Праўду», галоўную газету краіны... Па-другое...

— Хопіць, хопіць, — спыніў яго рэдактар. — Я жыў і тады, і цяпер жыву, дзякаваць Богу. Магу параўнаць. Ты чым сёння пішаш? Ручкай? Не, як і ўсе, сядзіш за камп'ютарам. Нават не за машынкай. А ручны набор газеты табе знаёмы? Гэта калі тры-чатыры чалавекі стаяць

за наборным сталом, за рэалам, і па адной літары складаюць слова за словам... А пехам ты хадзіў з вёскі ў вёску, каб здабыць матэрыял? А на вуліцы — сіверны вецер, дождж, снег сячэ ў твар? Дарэчы, а ты ў чэргах у крамах стаяў? Па талонах атаварваўся?

...Праз некалькі дзён быў агульны сход, на якім разбіралася асабістая справа Сяржука Зацэпкіна. Да рэдакцыі дакаціліся чуткі, што ён пакінуў жонку з дзвюма няпоўнагадовымі дзецьмі і перайшоў жыць да іншай жанчынны. Прысуд калег быў строга: калі заўтра ж не вернецца да сям'і, то за амаральныя паводзіны будзе звольнены!

Выціраючы насоўкай узмакрэлы твар, Зацэпкін лыпаў вачыма:

— Што ж... што ж гэта такое, сябры?.. Хіба ж можна так... з чалавекам?.. За што такое пакаранне!? Пашкадуіце!..

Рэдактар газеты хітравата ўсміхнуўся ў свае доўгія вусы, пакратаў іх і адказаў: — А гэта мы цябе, братка, вярнулі ў СССР. Сам напросіўся. Так што не крыўдуй. Сваіго дамогся... Ну, а калі б у нас была камуністычная партыя і ты быў яе членам, то паклаў бы на стол партыйны білет. Абавазкова. І гэта намнога сур'езней, чым газета за тры капейкі...

І ён падміргнуў удзельнікам сходу. Ты па-добраму пасміхнуліся ў адказ...

Назаўтра Зацэпкін вярнуўся дадому. У сваё мінулае.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadza.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadza.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
4.06.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 916

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013

Заказ — 1794
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.